

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alena Odstrčilová

Smluvní modifikace společného jmění manželů

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

Katedra: Občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 1. 12. 2008

Obsah :

1. Úvod
2. Historie majetkových vztahů manželů
3. Současná právní úprava smluvních modifikací rozsahu a správy SJM obecně
 - 3.1. Důvody znovuzavedení smluvních modifikací SJM do právního řádu ČR
 - 3.2. Předmět, zákonná úprava společného jmění manželů a možnosti modifikace
 - 3.2.1. Rozsah SJM
 - 3.2.2. Závazky
 - 3.2.3. Věci určené k podnikání
 - 3.2.4. Další dohody mezi manželi se vztahem
k SJM
 - 3.3. Hranice obsahu smluv modifikujících SJM
 - 3.4. Platnost a účinnost smluv modifikujících SJM
 - 3.4.1. Obecné náležitosti
 - 3.4.2. Zvláštní náležitosti
 - 3.4.2.1. Forma
 - 3.4.2.2. Smlouvy modifikující SJM a katastr nemovitostí
 - 3.4.3. Změnitelnost smluv modifikujících SJM
 - 3.4.4. Omezení účinnosti smluv modifikujících SJM
 - 3.5. Charakter „převodů“ majetku na základě modifikujících smluv
4. Typy smluv modifikujících zákonný majetkový režim manželů a jejich specifika
 - 4.1. Smlouva o rozšíření SJM
 - 4.2. Smlouva o zúžení SJM
 - 4.3. Smlouva o vyhrazení vzniku SJM k zániku manželství
 - 4.4. Smlouva o modifikaci správy SJM
5. Závěr
6. Resume

1. Úvod

Uzavření manželství s sebou přináší pro osoby do manželství vstupující zásadní změny. Jednak v oblasti statusové, jako je například vznik zákonných překážek pro uzavření dalšího manželství, získání postavení osoby blízké, změna jména, či vznik zákonného zastoupení mezi manželi, a jednak změny, týkající se jejich majetku a jeho správy. Z historického i zeměpisného hlediska se setkáváme s velkým množstvím různých řešení, ať již z pohledu základního (v dnešní době zákonného) režimu majetku manželů, či z hlediska možností tento režim změnit, s různým rozsahem této možnosti a podmínkami, které jsou pro takové změny vyžadovány. Tato řešení majetkového režimu jsou v čase a prostoru často velmi rozdílná, neboť více než jiné oblasti práva jsou ovlivňovány sociálně ekonomickými vlivy, předcházejícím historickým vývojem, a v neposlední řadě, i charakterem obyvatel dané země.

V této práci se zaměřuji na majetkové vztahy manželů, především pak na možnosti smluvních modifikací zákonného rozsahu a správy jejich společného jmění (v dnešní terminologii) za trvání manželství. Vývoj tohoto institutu na českém území sleduji od platnosti rakouského Obecného zákoníku občanského (1811) do současnosti.

V první části statě, zabývající se současnou právní úpravou majetkoprávních vztahů manželů během manželství, se zabývám zákonným rozsahem společného jmění manželů s ohledem na možnosti modifikace tohoto zákonného režimu. Zmiňuji také důvody, které po roce 1998 vedly k postupnému zavedení modifikací tehdy bezpodílového spoluvlastnictví, do českého právního řádu.

Hlavní náplní mé práce je problematika platné úpravy smluv modifikujících rozsah a správu společného jmění za trvání manželství. Věnuji se především otázkám jejich

možného obsahu, formy, platnosti a účinnosti, neboť jak bude níže podrobně rozvedeno, zákon i při zachování široké smluvní autonomie v této oblasti, klade mnoho podmínek a omezení, které je nutno respektovat pro to, aby tyto smlouvy ve výsledku sloužily svému účelu.

V poslední části se pak podrobně věnuji jednotlivým typům těchto smluv, možnostem jejich využití a jejich účinkům.

2. Historie majetkových vztahů manželů

Na českém území upravoval od 1811 majetkové vztahy manželů rakouský Obecný zákoník občanský (dále jen OZO). Zakotvil (narozdíl od tehdejší, například francouzské či německé úpravy)¹ jako zákonný režim oddělených majetků, což znamenalo, že uzavřením manželství se na majetkových poměrech manželů nic neměnilo, každý svůj majetek spravoval, nakládal s ním a jen do svého vlastnictví také majetek nabýval. Rodina tedy tehdy netvořila oficiálně majetkovou jednotku, ale nejistota ohledně subjektu vlastnického práva v manželství byla překlenuta domněnkou, kterou zákon v § 1237 OZO vychyloval majetkové uspořádání ve prospěch muže, podle které, nebylo-li možné prokázat, který z manželů majetek nabyl, považoval se za majetek manžela - muže. To platilo, pokud se nejednalo o majetek, který sloužil výhradně k osobní potřebě manželky, nebo nemovitost.² Manžel také, pokud manželka neprojevila nesouhlas, její jmění spravoval.³ Toto individualistické a tehdejším zvyklostem odpovídající nerovnoprávné pojetí, bylo však zároveň doplněno možností tento zákonný režim upravit odlišně.

¹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, as 2007, str. 39

² Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů Praha, Linde 2000, s. 18

³ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha C.H. Beck, 1999, s. 45

Obecný zákoník občanský v § 1233 až § 1236 umožňoval manželům uzavřít svatební smlouvu kterou bylo možné založit „společenství statků“ kdy majetek, ve smlouvě uvedený, byl oběma manželům společný, stanovit jeho rozsah a správu a popřípadě upravit i jiné majetkoprávní záležitosti. Společenství se nemuselo vztahovat na vše. „Do společenství se vnesl jen majetek uvedený ve smlouvě, spravoval se podle ustanovení smlouvy, nebo podle obecných ustanovení, a po skončení manželství došlo opět k rozdělení.“ Taková smlouva se musela smluvit notářským zápisem a „tehdejší interpretační hledisko stálo na stanovisku, že společenství se mohlo vztahovat jen na dobu trvání manželství a bylo nevypověditelné“ za dluhy do tohoto společenství náležející odpovídali oba manželé společně a nerozdílně⁴. Tehdejší pojetí svatební smlouvy bylo ve srovnání s dnešní úpravou výrazně širší. Nejen že byla univerzálním nástrojem úpravy majetkových vztahů v manželství, co do momentu jejího uzavření ve vztahu k uzavření manželství, ale i obsah mohl být širší. Svatební smlouva mohla být uzavírána před smlouvou manželskou (tzn. před uzavřením manželství), v době trvání manželství i při jeho rozluce.⁵ Mohla se týkat jak majetkoprávního poměru těchto dvou určitých manželů po dobu trvání manželského společenství, tak majetkoprávních důsledků zrušeného životního společenství smrtí, nebo soudním rozhodnutím. Předmětem takové smlouvy mohlo být věno, obvěnění, jitřní dar, správa vlastního jmění, dědická posloupnost nebo doživotní požívání jmění, darování pro případ smrti a vdovský plat, nebo zmíněné založení společenství statků (§ 1217 OZO).⁶

Nedostatkem tohoto zákonného režimu, kdy byly majetky manželů oddělené bylo, že dostatečně nezohledňoval roli

⁴ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů, Praha, Linde 2000, s. 20

⁵ Z. Králíčková, Smlouvy mezi snoubenci, manželi, rozvedenými manželi, Právo a rodina, 1. část, 6/2004

⁶ Tamtéž

nevýdělečného manžela, který, přestože není výdělečně činný, odvádí svůj díl práce v domácnosti, péčí o děti a vydělávajícího manžela, čímž výrazně přispívá materiálně a je potřeba toto přispění zohlednit i v majetkových otázkách. Terčem kritiky pak bylo i zmíněné podřízené postavení manželky, které již ve světle společensko-ekonomických změn nemohlo obstát.⁷

Právě odstranění majetkové nerovnoprávnosti ženy, i jejího omezení při správě společného majetku, zohlednění přínosu nevýdělečného manžela v domácnosti a posílení jednoty rodiny, odůvodňovaly v roce 1949 zavedení principu opačného, zakotvením zákonného majetkového společenství manželů v zákoně o právu rodinném č. 265/1949 Sb. (§ 22 - § 29).⁸ Přesun úpravy majetkového režimu manželů z občanského zákoníku do nově vzniklého zákona o právu rodinném (kromě úpravy dědění) sledoval oddělení úpravy vztahů mezi manželi, byť se jednalo o vztahy majetkové, od obecného práva závazkového a vlastnického, aby tím zákonodárce zdůraznil odlišný charakter právních vztahů mezi manželi.

Tento institut zákonného majetkového společenství byl na českém území v podstatě neznámý, neboť do té doby zde převládalo zmíněné individualistické pojetí, a režim společného majetku bylo v manželství možné založit jen smluvně. Tehdejší nově zavedená koncepce víceméně odpovídala dnešní úpravě. Rozsah zákonného majetkového společenství vyplýval ze zákona v podstatě se stejnými výjimkami jako v současnosti (kromě věcí osobní spotřeby, které výslovně nezmiňoval). Dopadal i na manželství uzavřená před tímto datem, a na majetek, v těchto manželstvích již nabytý, což znamená, že doposud oddělené majetky manželů se staly jejich

⁷ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha C.H. Beck 1999, s. 46

⁸ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů Praha, Linde 2000, s.25

společným majetkem podle zákonné úpravy. Netýkal se těch manželství, kde byl majetkový režim upraven platnou svatební smlouvou.⁹ Manželé si však mohli, mimo zrušení tohoto zákonného majetkového společenství soudním rozhodnutím (§ 25 z. o právu rodinném), dohodou stanovit rozsah jmění jim společného jinak, upravit odlišně správu společného majetku a nebo vyhradit vznik tohoto majetkového společenství ke dni zániku manželství. Tyto možnosti smluvních úprav vyjmenovával § 29 z. o právu rodinném, ale narozdíl od dnešní úpravy pouze pro manžele, a nikoli pro muže a ženu, kteří teprve hodlají manželství uzavřít. Shodně naproti tomu zákon vyžadoval kvalifikovanou formu těchto dohod, konkrétně ve formě soudního zápisu. Poslední odstavec pak zakotvoval ochranu dobré víry osob jednajících pouze s jedním manželem. Stejně jako v současné době bylo rozhodující, zda byl věřitel o smluvní úpravě majetkových poměrů odlišné od zákonného režimu a o jejím konkrétním obsahu informován. Zajímavé ještě je, že tento zákon narozdíl od dnešního občanského zákoníku, v § 25 odst. 1 hovoří o možnosti zrušení majetkového společenství a rovněž v § 29 odst. 1 nestanoví zákon o právu rodinném žádnou hranici, která by vymezovala minimální rozsah majetku, který má zůstat společným i po uzavření dohody o zúžení či zrušení manželi (narozdíl od dnešní, i když nepřilíží konkrétní hranice obvyklého vybavení společné domácnosti).

V roce 1964 došlo k dalšímu přesunu úpravy majetkového režimu manželů, a to zpět do občanského zákoníku, kde zůstal upraven až do současnosti. Ostatní záležitosti, týkající se manželství a rodiny, byly nadále ponechány v oblasti práva rodinného a upraveny novým zákonem o rodině č. 94/1963 Sb.. Předchozí koncepce zákonného majetkového společenství zakotvená v zákoně o právu rodinném, nebyla převzata a byla nahrazena novým institutem bezpodílového spoluvlastnictví

⁹ Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s. 2007, s.41

manželů. Ten ještě prohloubil rovnoprávnost, a zájem na jednotnosti a trvalosti rodiny tím, že zvolil jako zákonný manželský majetkový režim bezpodílové spoluvlastnictví jako „právně jednotné a nedělitelné“.¹⁰

V tomto období až do 1992 byla smluvní volnost manželů naprosto eliminována a vyloučena jakákoli dohoda o úpravě rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Nepřicházela v úvahu ani smlouva nepojmenovaná, neboť úprava majetkových poměrů manželů byla koncipována jako kogentní.¹¹ Tento předpis byl nepříteliš výrazně, ale velmi vhodně novelizován v roce 1982 (131/1982 - upravuje nově fikci vypořádání BSM po 3 letech pokud k němu nedošlo řádnou cestou (§ 150 odst. 4 OZ)

Známky návratu možnosti zasáhnout do zákonem stanovených majetkových poměrů manželů nalezneme až v zákoně 105/1990 Sb. o soukromém podnikání občanů, kde byl zakotven požadavek souhlasu druhého manžela k použití majetku v BSM a zároveň i první, a v té době i jediná, možnost toto spoluvlastnictví zrušit rozhodnutím soudu (§ 16). V roce 1992 došlo zákonem č. 509/1991 Sb. k výrazné změně ve prospěch smluvní autonomie tím, že zákonodárce zakotvil institut dohod modifikujících majetkové vztahy manželů vložním § 143a do občanského zákoníku. Tento nový paragraf v podstatě přebral úpravu smluv mezi manželi modifikující jejich majetkový režim, která tu byla před rokem 1964, a znovu dal manželům možnost upravit své majetkové poměry smluvní formou odlišně od zákonných ustanovení. Přesto, že tento nový, resp. obnovený institut byl významným krokem vpřed co se týče smluvní autonomie, týkalo se ustanovení § 143a zpočátku pouze majetkových vztahů mezi manželi, tj. po uzavření sňatku a za trvání manželství. Nebyla zde tedy možnost, aby své majetkové poměry upravili i muž a žena, kteří teprve hodlají manželství uzavřít a vzhledem ke

¹⁰ tamtéž s. 42

¹¹ tamtéž s. 155

kogentnosti těchto ustanovení nebylo možné uzavřít takovou smlouvu ani jako smlouvu nepojmenovanou podle § 51 OZ. Protože „pro zmíněnou kogentnost právních norem, které oblast bezpodílového spoluvlastnictví manželů upravovaly, lze dovodit závěr, že každá smlouva, která by problematiku majetkových vztahů v manželství upravovala odlišně od zákonné úpravy, by byla pro rozpor se zákonem považována za neplatnou.“¹²

Také se, pravděpodobně díky absenci předchozích zkušeností, s tímto, po dlouhé době znovu zavedeným institutem vyskytly určité interpretační problémy vyplývající pravděpodobně i z příliš strohého znění ustanovení tyto dohody upravující. § 143a ve znění zákona 509/1991 Sb. totiž hovoří pouze o možnosti manželů vzájemnou dohodou rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví a obdobně upravit i správu společného majetku. Dále však neupřesňuje míru této možnosti, ani neposkytuje dostatečné informace pro praktické použití tohoto ustanovení. V momentě kdy manželé začali této možnosti využívat, vyvstaly v praxi některé zásadní otázky. Názory notářů, úřadů i soudů se rozcházely mimo jiné v odpovědi na otázku, zda je možné uzavřít takovou dohodu modifikující BSM, která by se týkala jednotlivých kusů majetku, nebo je možné rozsah bezpodílového spoluvlastnictví pouze zúžit nebo rozšířit podle obecnějších měřítek. Výklad se ustálil na prvním z možných řešení, když notářská praxe připustila i uzavírání takto konkretizovaných dohod.

Další problém se týkal majetku, do BSM již nabytého, zda bylo možné disponovat i s ním, nebo jen s majetkem, který by se stal předmětem společného jmění v budoucnu. Těmito otázkami se zabýval nejednou i Ústavní soud, ale i jeho jednotlivé senáty se ve svých názorech rozcházely

¹² Dvořák, J., *Habilis an nuptias, habilis ad pacta nuptiala?* Právní praxe, 1999, č. 7, s. 431

a bylo potřeba je sjednotit. Stalo se tak stanoviskem Ústavního soudu ve věci odlišného právního názoru II. Senátu ÚS 104/95 (Pl. ÚS st. 2/96). Závěry Ústavního soudu a řešení vzniklá postupně praxí notářů a soudů se odrazily i v novele OZ 1998.¹³

Do dnešní podoby tedy byla tato ustanovení novelizována zákonem č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů, který nahradil BSM a změnil název majetkového uspořádání v manželství na dnešní společné jmění manželů. Tato změna, jak bude uvedeno níže, nebyla zdaleka jen terminologická, nýbrž se významně dotkla i jeho obsahu, a tím i možnosti a potřeby společné jmění modifikovat. Tímto zákonem byla dále zpřesněna terminologie ohledně instrumentů modifikujících SJM a míra možnosti zákonný majetkový režim měnit. V souladu s tím, jak chápe názvy právních úkonů občanský zákoník i teorie, byl změněn název „dohody“ na „smlouvy“, čímž byl odstraněn tento dosud přetrvávající neopodstatněný rozpor. Neboť výraz smlouvy je běžně používán pro právní úkony zakládající právní vztah, kdežto termín dohoda je používán pro ty, kterými dochází ke změně či zániku závazků.¹⁴ Tento zákon zároveň zavádí v našem novodobém právním řádu novou možnost uzavírání smluv modifikujících SJM, vložení 3. odstavce § 143a, i pro muže a ženu, kteří hodlají manželství teprve uzavřít, a to ve stejném rozsahu, ve kterém ji přiznává manželům. Navíc nabídl snoubencům a manželům nový typ smlouvy modifikující zákonný majetkový režim v manželství, a to možnost vyhradit vznik SJM k zániku manželství. Zákon tedy v dnešní podobě nabízí možnost rozsah společného jmění zúžit i rozšířit, vyhradit jeho vznik k zániku manželství, upravit správu

¹³ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 164

¹⁴ Veselý, J., Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?, Právní rozhledy, 6/1998, s. 304

společného jmění podle vlastního uvážení a potřeb. Tento výčet v podstatě pokrývá veškeré myslitelné úpravy.

Těžiště současné úpravy tohoto institutu leží v občanském zákoníku § 143 - 151, zejména pak v § 143a, § 146, § 147, § 150. Související ustanovení obsahuje i o.s.ř. § 262 a, § 267, § 268 odst. 1 písm. f, zákon č. 120/2001 exekuční řád v § 42, dále zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) a z č. 140/1961 a trestní zákon § 52 odst. 1 a § 55 odst. 1 písm. d)

3. Současná právní úprava smluvních modifikací rozsahu a správy společného jmění manželů (SJM) obecně

3.1 Důvody znovuzavedení smluvních modifikací SJM do právního řádu ČR

Jak již bylo zmíněno výše, možnost manželů uzavírat smlouvy upravující rozsah či správu společného jmění byla znovuzavedena do našeho právního řádu roku 1991. Společenská situace po roce 1989 nutně vyžadovala změnu do té doby přísně kogentní úpravy majetkových vztahů manželů, kdy jim zákon nedával možnost majetkem v bezpodílovém spoluvlastnictví disponovat v tom smyslu, že určoval-li zákon konkrétní majetkovou hodnotu za předmět bezpodílového spoluvlastnictví, nemohli se manželé platně dohodnout na jiném režimu, ani požádat o jakoukoli změnu soud. Možnost manželů uzavírat smlouvy modifikující režim jejich společného majetku úzce souvisela se změnami v pohledu na vlastnictví obecně, neboť v právním státě je potřeba zajistit uplatnění práva svobodného nabytí vlastnictví jednotlivcem, což tehdejší stav neumožňoval. „Okamžikem sňatku totiž již v zásadě nelze toto právo v plné míře realizovat, neboť je stanoveno nucené spoluvlastnictví s manželem. Pokud někdo může nabytí vlastnictví, navíc spoluvlastnictví bez možnosti určit vzájemné podíly, pouze

se souhlasem jiné osoby, nemá zaručeno právo vlastnit majetek."¹⁵ Toto nové pojetí se promítlo nejdříve v ústavněprávní rovině ústavním zákonem č. 100/1990 Sb. který změnil znění článků 7-15 tehdejší Ústavy. V roce 1993 pak byla úprava vlastnického práva, jako jednoho ze základních práv přesunuta do Listiny základních práv a svobod, čl. 11, který v odstavci 1 zdůraznil rovnost všech jeho druhů, jejich stejný zákonný obsah a ochranu. Toto základní ustanovení pak rozvádí občanský zákoník, kde je pojem vlastnictví a jeho obsah upraven podrobněji. V § 123 vyjmenovává jednotlivá oprávnění, která ve svém souhrnu tvoří pojem vlastnického práva a § 124 znovu zdůrazňuje již v Listině proklamovanou rovnost vlastnického práva, resp. stejná práva a povinnosti všech vlastníků a jejich stejnou ochranu. Do našeho právního řádu tak byly již od roku 1991 postupně začleňovány možnosti zákonný režim změnit, v souladu s názorem, že i ve svazku jako je manželství, není možné dispozice s majetkem úplně vyloučit i pokud se jedná o úpravu vztahů mezi manželi, především pak právo s předmětem vlastnictví nakládat a spravovat ho svobodně a podle vlastního uvážení. Je třeba mít na zřeteli i zvláštní charakter a „podvojnost“ vlastnictví k věcem v bezpodílovém spoluvlastnictví, či podle nové terminologie patřící do společného jmění, kdy oba manželé mají stejné vlastnické právo k celé věci.¹⁶ I díky tomu totiž bude dohoda mezi manželi o osudu těchto věcí v souladu s požadavkem co nejširší smluvní autonomie a nejvhodnější způsob řešení. Významný vliv na tuto oblast mělo i opětovné umožnění soukromého podnikání zákonem č. 105/1990 Sb. o soukromém podnikání občanů a celkově větší finanční volnosti a možnostmi. Bylo nutné upravit majetkové vztahy manželů jak

¹⁵ Jindřich, M., Dohoda o rozšíření nebo zúžení zákonem stanoveného rozsahu BSM v praxi, Právní rozhledy, 1/1995, s. 16

¹⁶ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů, Praha, Linde 2000, s.53

mezi sebou, tak navenek i v souvislosti s podnikáním a zajistit možnost ochrany majetku rodiny, před riziky vzniklými z aktivit podnikajícího manžela. V tomto zákoně byla nejdříve upravena z možných modifikací pouze možnost zrušení bezpodílového spoluvlastnictví soudem, ale i tak to byl po dlouhé době první krok k větší svobodě v této oblasti.

3.2. Předmět, zákonná úprava společného jmění manželů a možnosti modifikace

3.2.1 Rozsah společného jmění manželů

Dnešní občanský zákoník upravuje majetkové vztahy mezi manželi v části 2, § 143 - 151. Stanoví rozsah společného jmění, jmění, které do něj nespadá, možné změny tohoto zákonného uspořádání a jejich pravidla. Kromě smluvních změn zákonného rozsahu společného jmění manželů je v § 148 dána i možnost zúžení soudem, a to i, nebo právě tehdy, pokud mezi manželi ohledně takového kroku nepanuje shoda. V takovém případě však může být SJM zúženo jen v plném rozsahu, tj. až k zákonem stanovené hranici, zatímco § 143a dává manželům, pokud mezi nimi shoda o takovém kroku panuje, možnost smluvně modifikovat své majetkové vztahy více způsoby. Předmětem takových smluv může být prakticky cokoli co je či bude v majetku manželů ať jim společném, nebo majetkem náležejícím výlučně každému z nich. Pokud není uzavřena platná modifikující smlouva, která by rozsah či správu společného majetku upravovala jinak, je hranice mezi těmito třemi oddělenými masami majetku určena zákonem a je proto třeba nejdříve zmínit tyto zákonné hranice, neboť budou základem, ze kterého bude případná odlišná smluvní úprava vycházet. § 143 stanoví, že společné jmění manželů tvoří veškerý majetek nabytý za trvání manželství a závazky v této době vzniklé s uvedenými výjimkami. Zákon vylučuje ze

SJM věci nabyté darováním, děděním a vydané na základě předpisů o restituci, a dále, s ohledem na jejich povahu, věci sloužící osobní potřebě jednoho z manželů. Účelem těchto výjimek je zachovat takto nabyté věci ve výhradním majetku dotčeného manžela, neboť tyto tituly nabytí vlastnického práva (darování, dědění) jsou obvykle výrazem úzké, obvykle rodinné vazby na určitou osobu a tedy může existovat zájem zachovat tento majetek v původní rodině manžela i při rozpadu manželství. Pokud by ale byly obdarovanými oba manželé, nestane se, s ohledem na toto ustanovení darovaná věc součástí společného jmění, ale manželé k ní nabudou vlastnictví podílové.¹⁷ Jakmile však je majetek manžely nabytý, jeho další osud, tj. to, zda bude v majetku společném, či výlučném, a jak bude spravován záleží na jejich vůli a jejich případném smluvním ujednání. U věcí osobní spotřeby je toto ustanovení výrazem logického závěru, že takové věci mají být ve výhradním vlastnictví manžela, neboť jsou potřebné pro zajišťování nejběžnějších záležitostí jeho života, a není tedy vhodné aby spadaly do společného majetku a stejné právo k nim měl i druhý manžel.

3.2.2 Závazky

Do společného jmění jsou od novelizace v roce 1998 včleněny i veškeré závazky vzniklé za trvání manželství ať již jednomu či oběma manželům, kromě zákonem stanovených výjimek. Před rokem 1998 byl režim závazků upraven zvláště v § 147 neboť závazky pojmově nemohly a nemohou být předmětem vlastnického práva a tím pádem ani bezpodílového spoluvlastnictví. Tehdejší § 147 stanovil, že „pohledávka věřitele jen jednoho z manželů, která vznikla za trvání manželství může být při výkonu rozhodnutí obecně uspokojena i z majetku patřícího do bezpodílového spoluvlastnictví,

¹⁷ Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 61

leďaže jde o pohledávku věřitele jednoho z manželů, kteří si dohodou upravili rozsah BSM, pokud tato pohledávka vznikla při používání majetku který nepatří do BSM."¹⁸

Podle nové, dnes platné úpravy jsou za závazky tvořící společné jmění manželů odpovědni oba společně a nerozdílně, což znamená že za tyto závazky odpovídají manželé nejen majetkem společným, ale i svými výlučnými majetky. Toto ustanovení umožňující věřiteli uspokojit svou pohledávku ze závazku spadajícího do SJM primárně z jakéhokoli majetku manželů (společného či výlučného) spolu s dalšími znamenalo výrazné rozšíření masy majetku, ze kterého může být pohledávka uspokojena, a tím i značné posílení postavení věřitele. Je však třeba zdůraznit, že odpovědnost manželů za závazky v tomto rozsahu, tj. společně a nerozdílně, se týká pouze těch, které vznikly za trvání manželství a spadají do jejich společného jmění. To znamená, že pokud závazek vznikl před uzavřením manželství a z tohoto nebo jiného důvodu (§ 143 OZ) do SJM nevchází, bude manžel odpovídat pouze svým výlučným majetkem, bez ohledu na to, jak velký majetek se v SJM nachází.

Občanský zákoník vyjmenovává závazky, které nepatří do SJM v § 143 odst. 1 písm. b). Podle něj sem nespádají ty, které se týkají pouze majetku ve výhradním vlastnictví jen jednoho manžela bez ohledu na jejich výši, tj. i závazky, které vznikly při jeho běžné správě. Dále jsou ze SJM zákonem vyloučeny ty závazky, které převzal jeden manžel bez souhlasu druhého, jestliže jejich rozsah překračuje míru přiměřenou jejich majetkovým poměrům. Toto ustanovení poskytuje základní zákonnou ochranu manžela před závazky, které se týkají výlučného majetku jednoho manžela, se kterým může nakládat bez souhlasu a vědomí druhého a před jeho neuváženým jednáním i v případě, že se týká společného majetku (pokud nebyl udělen zákonem požadovaný souhlas

¹⁸ Breburda, J., Odpovědnost manželů za závazky, Právní rádce, 6/2000, str. 24

druhého manžela). Přes pozitivní význam zakotvení těchto podmínek k tomu aby závazek nepřiměřený majetkovým poměrům manželů, neuváženě převzatý jedním z nich nezatěžoval SJM, je uplatňování tohoto ustanovení v praxi provázáno nejasnostmi při určování této, zákonem vymezené hranice „přiměřenosti“, neboť ustanovení o „míře přiměřené poměrům manželů“ není v zákoně podrobněji rozvedeno ani nejsou stanovena podrobnější zákonná pravidla pro jeho interpretaci. V literatuře se lze setkat i s názorem, že toto kritérium majetkové přiměřenosti je třeba posuzovat podle společenské vrstvy, ke které manželé patří,¹⁹ ale většina autorů se shoduje na tom, že bude třeba brát zřetel na konkrétní majetkové poměry manželů a rodiny jako celku, neboť pro posouzení přiměřenosti závazku jsou určující i jiné faktory než jen příjmy z práce, či jen příslušnost k určitému stavu, či druhu povolání. Proto v souladu se zásadou „vigilantibus iura“ se bude muset věřitel sám přesvědčit o majetkových poměrech manželů, nebo je vyzvat, aby takový závazek převzali oba. Zcela jistě bude problematické i dokazování zmíněného souhlasu, požadovaného pro závazky tuto míru přesahující, respektive jeho neudělení druhým z manželů, zejména pro to, že pro tento souhlas není zákonem požadována žádná speciální forma, a tudíž je možno dovodit, že jej lze udělit i konkludentně. Zákon tedy, i když nepřilíží jednoznačně, stanoví kritéria pro závazky vcházející do SJM, kterými tedy budou ty co jsou přiměřené poměrům manželů a nebo pokud byly převzaty se souhlasem druhého manžela (a bude možno je tak uspokojit jak ze společného, tak z výhradních majetků), ale na druhé straně v § 143a dává možnost jakékoliv závazky ze zákonného režimu

¹⁹ Občanský zákoník, Komentář, 8. vydání Praha C.H.Beck 2003, s. 412 (Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007s. 92)

vyloučit, či naopak ty, které by za běžných okolností podle zákona ve společném majetku nebyly, jeho součástí učinit.

3.2.3 Věci určené k podnikání

Na rozdíl od dřívější úpravy (před 1998) nevylučuje zákon ze společného jmění manželů věci určené k výkonu pracovní činnosti a podnikání. Tato úprava je pro manžele problematičtější než předchozí, která je určovala do výlučného vlastnictví manžela, který je používal, neboť důsledkem toho, že tyto věci spadají ze zákona do SJM je, že k těmto věcem mají oba manželé stejné právo. To může působit problémy například při vypořádání, kdy zákon nijak nezajišťuje, aby se dostaly do vlastnictví toho manžela, který je používá, ale stejně tak i za trvání manželství, protože i závazky těchto věcí se týkající zatěžují společné jmění a manželé za ně odpovídají společně a nerozdílně. Zákon pouze stanoví požadavek souhlasu druhého manžela s použitím společného majetku, nebo jeho části, k podnikání, který byl stanoven jako podmínka již zákonem č. 105/1991 Sb. a v dnešní době je požadován § 146 OZ. Tento souhlas pak do určité míry modifikuje správu onoho majetku, k jehož použití byl udělen, přesto, že se nejedná o přímou modifikaci podle § 143a. Lze svolit s použitím jak veškerého majetku, tak jeho části, což mohou být i jednotlivé kusy. Podle ustanovení § 146 stačí udělení souhlasu při prvním použití tohoto majetku, neboť jde o souhlas generální, k blíže neurčeným právním úkonům a není třeba již dávat souhlas k jednotlivostem. „Při prvním použití majetku se nerozeznává mezi obvyklou správou a ostatními záležitostmi.“²⁰ Není pro něj požadována žádná zvláštní forma z čehož vyplývá, že může být udělen i konkludentně, mlčky, či ústně. „Musí ovšem

²⁰ Holub, M., Fiala, J., Bičovský, J., Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde, Praha, a.s. 2006, s. 248

odpovídat ustanovení § 35 OZ.“²¹ Jen v případě, že se jedná o podnikatele, který se zapisuje do obchodního rejstříku, bude tento souhlas mimo mnoha jiných dokumentů součástí sbírky listin podle § 38i, odst. 1, písm. k) ObchZ spolu s případnou smlouvou modifikující rozsah společného jmění. Stejně tak bude součástí této sbírky i smlouva o rozdělení příjmů z podnikání, o které se krátce zmiňuji níže. Z toho vyplývá, že minimálně v tomto případě, bude souhlas k použití společného majetku manželů k podnikání muset mít písemnou formu. V judikatuře se lze setkat i s názorem, že „Tento souhlas jednoho z manželů však neopravňuje podnikajícího manžela k tomu, aby nadále tento majetek užíval výlučně nebo aby výlučně rozhodoval o způsobu jeho užívání“²² Nicméně s ohledem na znění § 146 poslední věta, je třeba podotknout, že po udělení tohoto souhlasu v jakékoli formě, nemůže již druhý manžel právně relevantně zasahovat do používání tohoto majetku, ať již se jedná o všechn společný majetek, nebo jeho část, podnikajícím manželem, pokud jde ovšem o jeho používání v souvislosti s podnikáním.

V případném sporu o neplatnost právního úkonu, při kterém byl použit k výdělečné činnosti majetek, aniž by s tím poškozený manžel souhlasil, pak bude nutné prokazovat, že tento souhlas udělen nebyl, a tudíž je daný právní úkon neplatný, což může být právě s ohledem na jeho neformálnost (kromě zmíněné výjimky) obtížné. Tato neplatnost je však neplatností relativní (§ 145, odst. 2, § 40a)²³, což znamená, že takový úkon bude považován za platný, pokud se někdo nedovolá jeho neplatnosti. Lze tedy říci, že přesto, že zákon požaduje souhlas druhého manžela při prvním použití majetku v SJM, bude mít stejné účinky i následné nedovolání

²¹ Milan Holub a kol. Občanský zákoník. Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované vydání 2003, s. 352

²² Holub, M., Fiala, J., Bičovský, J., Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, Linde Praha, a.s., 2006, s. 248

²³ Tamtéž

se neplatnosti. Právo úspěšně podat u soudu návrh na prohlášení tohoto úkonu za neplatný se promlčí v obecné promlčecí době 3 let.

Vzhledem k tomu, že, jak již bylo zmíněno, zákon tyto věci nevylučuje ze společného jmění manželů, je vhodné, pokud manželé chtějí ochránit svůj společný i výlučný majetek (druhého manžela) před podnikatelským rizikem, smlouvou upravit režim tohoto majetku, popřípadě i při zachování zákonného režimu ostatních věcí do SJM spadajících, tak aby závazky, popřípadě i přírůstky tohoto majetku, náležely pouze do výhradního majetku podnikajícího manžela, popřípadě manžela, který je neomezeně ručícím společníkem. Lze si ovšem představit i situaci, kdy bude pro manžele výhodnější učinit nějakou část výlučného majetku společným.

V této souvislosti se sluší zmínit i o smlouvě o dělení zisku z podnikání, kterou uzavírají mezi sebou manželé v případě, že podnikatel podniká společně nebo za pomoci druhého manžela, o níž hovoří § 148 odst. 3. Není bez zajímavosti, že tato smlouva je zmiňována pouze v souvislosti se zúžením společného jmění manželů soudem. Přitom by určitě tato možnost byla přínosná i pro manžele, kteří své společné jmění zúžili smluvně. Je pravdou, že takovou dohodu již může obsahovat smlouva o zúžení, ale zvláště pokud půjde o maximální zúžení či odložení vzniku SJM k zániku manželství, nemusí být tento problém zmíněn. § 148 odst. 3 dále stanoví, že v případě, že manželé nemají ohledně příjmů z podnikání žádnou dohodu, rozdělí se mezi ně rovným dílem. Toto ustanovení bude podle mého názoru analogicky aplikovatelné i na případ kdy bylo SJM modifikováno smluvně, neboť jinde zákon tuto problematiku neupravuje. „Rozdělení příjmů pro tyto účely není totožné s rozdělením příjmů pro výpočet příjmů spolupracujících osob

podle daňových předpisů (§ 13 Zákona č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů)“²⁴

3.2.4 Další dohody mezi manželi se vztahem k SJM

Pro úplnost je třeba zmínit, že mezi manželi může docházet i k dalším právním úkonům, které sice prvoplánově nemodifikují rozsah nebo správu společného jmění, ale přesto se výrazně dotýkají jejich majetku a s problematikou modifikace majetkových vztahů mezi nimi úzce souvisí. Mezi tyto právní úkony patří, kromě výše zmíněných, i dohoda manželů resp. budoucích bývalých manželů o vypořádání zaniklého SJM. Podle § 150 odst. 1 a 2, který sleduje především možnost bývalých manželů, pokud jsou ochotni se domluvit a shodnout, závazně vypořádat své majetkové poměry bez často velmi dlouhých a nákladných soudních sporů. Dalším takovým příkladem právních úkonů, ke kterým mezi manželi dochází, je i darování v jakémkoli rozsahu, které, přesto že nemodifikuje majetkový režim v manželství obecně, může mít za následek přesuny mezi výlučnými majetky obou manželů, nebo z výlučných majetků do společného jmění a naopak. „Manželé se však mohou platně obdarovávat navzájem, pokud se bude jednat o dary pocházející z odděleného (samostatného) majetku jednoho z nich. V případě darování věci ze SJM bude patrně i nadále na místě praxí zastávané stanovisko pro obdobné případy v BSM, že se nejedná o platné darování, ...nýbrž pouze o hospodaření se společným majetkem, kdy se ze společných prostředků opatří věc určená pro osobní potřebu druhého manžela.“²⁵

²⁴ Tamtéž s. 250

²⁵ Veselý, J., Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů, Právní rozhledy, 1998, č. 6, s.304, ;Bičovský, J.,-Holub, M., Občanský zákoník s komentářem, 1991, 1. vyd., Linde Praha, str.136

3.3 Hranice obsahu smluv modifikujících SJM

Vnesení principu smluvní autonomie do úpravy manželského majetkového režimu umožnilo upravit majetkové poměry v manželství podle vzájemných vztahů, potřeb či přání, v podstatě neomezeným způsobem. Hranice, v jejichž mezích se smluvní modifikace mohou pohybovat, jsou podle platného práva velmi široké. Od situace, kdy je manželům společný veškerý majetek, až po maximální zúžení, či odložení vzniku SJM k zániku manželství. Stejně tak mohou manželé určit společnou správu pro veškerý majetek, a nebo ji upravit jinak, podle svých představ. Výčet a rozsah těchto modifikací nalezneme v § 143a, který v odstavci 1 dává možnost zákonný rozsah společného jmění smluvně rozšířit nebo zúžit, a stanoví podmínky pro platnost a účinnost takových ujednání. Odst. 2 tohoto paragrafu umožňuje vyhradit vznik SJM zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství, odst. 3 pak umožňuje muži a ženě, kteří chtějí uzavřít manželství, upravit své budoucí majetkové vztahy v manželství obdobně, a tedy vše, co je v tomto smyslu řečeno o smlouvách manželských, platí i pro smlouvy předmanželské. Je třeba zmínit, že zákon výrazy manželská a předmanželská smlouva nepoužívá, nicméně jsou to termíny vžitě nejen v běžné laické představě, ale používané i v odborné literatuře,²⁶ tudíž tyto výrazy používám i ve své práci. V českém právním řádu se smlouvy uzavírané mezi manželi mohou dotýkat pouze jejich majetkových vztahů za trvání manželství a mají čistě majetkoprávní charakter. Není tedy možné, na rozdíl od některých jiných zahraničních úprav, pojmout do těchto smluv jakákoli nemajetková ujednání, nebo ujednání, která by měla přesahovat trvání manželství, ať již by se měla týkat například úpravy poměrů

²⁶ Kodriková, Z., Předmanželské a manželské smlouvy jako součást právního řádu ČR, Právo a rodina, 3/2007, s. 6

po rozvodu, jiných majetkových práv, nebo různých jiných oblastí společného života. Rovněž nelze disponovat s právy osobnostními, která však tak jako tak ani netvoří SJM.²⁷ „Nelze například uzavřít smlouvu na počet či výchovu dětí, organizaci domácích prací, nebo že manželka zůstane v domácnosti, ani není možné upravovat vzájemnou vyživovací povinnost.“²⁸ Také není možné smlouvou měnit poměr vlastnictví k majetku do SJM nabývaného, neboť by to odporovalo smyslu tohoto institutu, stejně tak, jako nelze již za trvání manželství uzavřít dohodu o vypořádání majetku po zániku SJM, tedy po rozpadu manželství, neboť takovou možnost zákon nepřipouští a nelze ji výkladem dovodit. Nemůže tedy být sjednáno například kterému manželovi jaký majetek připadne a v jakých vzájemných poměrech. Přesto modifikace zákonem nabízené tuto funkci ve výsledku víceméně plní tím, že určují masu majetku, která se v SJM bude nalézat a jako taková bude vypořádána.²⁹

Zde bych však ráda poznamenala, že podle zákona, v případě nesporného rozvodu upraveného zákonem o rodině 94/1963 Sb., § 24a, za splnění podmínek tam stanovených, předkládají manželé soudu mimo jiné i smlouvu upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů. Tato smlouva s ohledem na výklad tohoto ustanovení, bude muset být uzavřena ještě před samotným rozvodem tedy za trvání manželství. Přesto se lze s výše uvedeným názorem ztotožnit, neboť taková smlouva je od smluv modifikujících společné jmění odlišná (pouze požadavek úředně ověřených podpisů /§ 24a, odst. 1, písm. a) z o rodině/, narozdíl od notářského zápisu), a logicky lze dovodit, že nabude účinnosti až samotným rozvodem (arg. slovy: „pro dobu po rozvodu“). V literatuře se však lze setkat i s opačným

²⁷ Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspí, a.s., 2007, s. 169

²⁸ Kodriková, Z., Předmanželské a manželské smlouvy jako součást právního řádu ČR, Právo a Rodina, 3/2007, s. 6

²⁹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspí, a.s., 2007, s. 169

názorem, resp. úvahami nad touto možností. „ V rámci předrozvodové smlouvy tedy dochází k vypořádání něčeho, co by logicky nemělo být možné vypořádat. Pokud tato koncepce byla v teorii i praxi připuštěna, lze se domnívat, že by snad mohla být analogicky uplatnitelná i na (před)manželské smlouvy, tedy že by nemusela být považováno za neplatná ujednání, stanovící pravidla pro vypořádání společného jmění manželů, které má teprve vzniknout.“³⁰ K tomuto názoru se však, jak již jsem uvedla výše, nepřikláním.

Na otázku, jaký majetek může být předmětem těchto smluv z časového hlediska, dává jasnou odpověď § 143a, odst. 1 a § 147, který stanoví, že odlišná úprava se může týkat nejen majetku, který manželé nabudou v budoucnu, ale výslovně i toho, který již SJM tvoří. Vztažení smluvního režimu i na již nabytý majetek nelze považovat za případ retroaktivity smluvních ujednání, neboť přesto, že je možné disponovat s majetkem, který již v SJM nebo výlučném jmění jednoho manžela byl, lze tak činit pouze s účinky ex nunc, tj. do budoucna. Vyplývá to i z ustanovení § 143a, odst. 4, protože samozřejmě nelze zajistit informovanost spolukontrahenta o smlouvě, která ještě nebyla platně uzavřena, popřípadě nenabyla účinnosti, například pokud se týká nemovitosti, a dosud nebyl proveden vklad do katastru nemovitostí. Práv a závazků které vznikly před účinností smlouvy mezi manželi se tato modifikace nebude týkat a budou spadat pod zákonný režim, nebyla-li tato smlouva pouze změnou předchozího smluvního režimu. Pak by platil tento.

3.4 Platnost a účinnost smluv modifikujících SJM

K platnému uzavření smlouvy modifikující společné jmění manželů jsou zákonem požadovány jak náležitosti obecné, jako

³⁰ Králíčková, Z., Smlouvy mezi snoubenci, manželi a rozvedenými manželi, 2.část, Právo a rodina, 7/2004

pro jakýkoli jiný právní úkon, tak náležitosti vztahující se konkrétně k tomuto typu smluv.

Obecné podmínky platnosti a účinnosti právního úkonu stanoví § 37 a násl. Požaduje jednak náležitosti vůle jednající osoby, její svobodu a vážnost, absenci podstatného omylu, způsobilost k právním úkonům, a splnění zákonem předepsané formy. Pro ujednání, která mohou být obsažena ve smlouvách modifikujících zákonný majetkový režim manželů, platí v první řadě, stejně jako pro ostatní právní úkony, obecné omezení § 39. Ten stanoví neplatnost, a to neplatnost absolutní (§ 40a a contrario), pro právní úkony, které svým účelem, nebo obsahem odporují zákonu, nebo jej obcházejí, anebo se přiči dobrým mravům. „Právní úkon se přiči dobrým mravům, jestliže jeho obsah - a to bez ohledu na smluvní svobodu tento obsah stanovit, bez ohledu na to, kdo rozpor s dobrými mravy zavínil, jakož i na to, zda druhá strana byla při vzniku smlouvy v dobré víře - ocitne v rozporu s dobrými mravy, tj. obecně uznávaným míněním, které ve vzájemných vztazích mezi lidmi určuje, jaký má být obsah právního úkonu, aby byl v souladu se základními respektovanými zásadami mravního řádu demokratické společnosti“³¹

3.4.1 Obecné náležitosti

Ohledně náležitostí projevu vůle nejsou vzhledem k předepsané formě při uzavírání těchto smluv žádné nejasnosti. Obecné ustanovení § 35 je doplněno § 143a s požadavkem notářského zápisu pro tento projev vůle, a ten následně rozveden podrobnou úpravou v notářském řádu, který v § 62 a n. stanoví podrobné náležitosti sepisování těchto zápisů.

Způsobilosti k právním úkonům se nabývá v plném rozsahu zletilostí §8 odst. 1. Odstavec 2 pak jasně stanoví, že

³¹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M., a kol., Občanský zákoník I., § 1-459, Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 330

zletilosti se nabývá dovršením 18 let, nebo před dosažením tohoto věku uzavřením manželství. Možnost uzavřít manželství osobám mladším 18 let ve výjimečných případech, dává § 13 zákona o rodině, ovšem pouze za splnění stanovených podmínek, tj. po dosažení minimální věkové hranice, existence důležitých důvodů a po udělení souhlasu soudem. Platné manželství vznikne i bez povolení soudu, a nebude prohlášeno za neplatné, pokud manžel, který byl v době uzavření manželství nezletilý, ale starší 16 let, dovršil 18 rok, nebo jestliže manželka otěhotněla. V této souvislosti se nabízí se otázka, nakolik způsobilost uzavřít manželství implikuje způsobilost uváženě nakládat se svým majetkem. Možnost smluvně upravit své majetkové poměry ještě před sňatkem je primárně určena pro dospělé jedince a stejně tak po dobu po sňatku není pochybností o tom, že zákon již tuto způsobilost předpokládá a zakotvuje, ale problém nastává v případě, že by bylo žádoucí upravit majetkové poměry nezletilých budoucích manželů. Občanský zákoník totiž upravuje obecně způsobilost nezletilých v § 9, podle kterého mají osoby nezletilé způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku. „Podle ustálené judikatury je výklad tohoto ustanovení objektivní, tj. zkoumá se rozumová a volní vyspělost nezletilců určitého věku, s přihlédnutím k povaze právního úkonu, druhu a hodnotě nabyté věci, atd.³²

Podle zásady „*habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala*“ by bylo na místě přiznat nezletilým budoucím manželům, kterým bylo soudem uděleno povolení k uzavření sňatku, i způsobilost uzavřít předmanželskou smlouvu, naopak, pokud bude rozhodnutí soudu záporné, bude vyloučena i způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy. Ustanovení § 143a, odst. 3, které dává možnost předmanželskou smlouvu

³² Dvořák, J., *Habilis ad nuptias, habilis ad pacta nuptiala?* Právní praxe, 1999, č. 7, s. 434

uzavřít, je adresováno především osobám zletilým, bez omezení způsobilosti k právním úkonům a „nelze dovozovat jakousi paušální možnost uplatnění této zásady,..., resp. zvláštní způsobilost snoubenců k tomuto právnímu úkonu.“³³ Není totiž určitě vhodné posuzovat hmotněprávní způsobilost nezletilců jen v závislosti na kladném rozhodnutí soudu o žádosti o udělení povolení k uzavření manželství, ale bude třeba jejich způsobilost posuzovat podle § 9 občanského zákoníku a rozhodnout, zda je v konkrétním případě dána či ne.

Tyto dvě způsobilosti, tj. k právním úkonům a k uzavření manželství, jsou na sobě víceméně nezávislé a budou posuzovány jinými orgány, z jiných hledisek a v jiných situacích. Způsobilost účastníků smlouvy uzavírané formou notářského zápisu k takovému úkonu zjišťuje notář před jejím uzavřením, neboť podle § 52 zákona č. 358/1992 notářského řádu je při své činnosti vázán zákonem a jinými obecně závaznými předpisy a má právo odmítnout provedení požadovaných úkonů, jestliže takovým právním předpisům odporují (§ 53 odst.1 písm. a) notářského řádu). Je tedy na něm, zda uzná nezletilé (nezletilého) snoubence způsobilé, či nikoli. Pokud by nezletilým snoubencům způsobilost k uzavření předmanželské smlouvy dána nebyla, budou za ně muset jednat jejich zákonní zástupci (§ 8, 9, 26 občanského zákoníku, § 31 a n. zákona o rodině)

Podobná situace nastává v případě zletilých osob, jejichž způsobilost byla z důvodů uvedených v § 10 omezena, nebo jí byly zcela zbaveny. Osobám zbaveným způsobilosti k právním úkonům zákon sňatek neumožňuje vůbec, ale osoby, kterým byla pouze omezena, mohou manželství uzavřít se souhlasem soudu (§ 14 odst. 2, zákona o rodině). Tento souhlas nic nemění na předchozím rozhodnutí soudu o omezení způsobilosti k právním úkonům této osoby, i když k tomuto

³³ Tamtéž, s.433

rozhodnutí bude nepochybně přihlédnuto. Teoreticky by bylo možné, pokud soud svolí s uzavřením manželství s osobou, jejíž způsobilost byla omezena, že bude mít tato osoba dostatečnou způsobilost i k uzavření manželské smlouvy. Ale toto nelze automaticky dovozovat, neboť soud v řízení o povolení uzavření manželství opět, jako u nezletilců, posuzuje způsobilost snoubence k uzavření manželství z jiných hledisek, než která budou relevantní pro posouzení způsobilosti k právním úkonům. Ale s ohledem na závažnost smluv tohoto typu to není příliš pravděpodobné. „Spíše lze konstatovat, že u osob, které jsou omezeny ve způsobilosti k právním úkonům podle § 10 odst. 2 bude pravidlem, že je vyloučena i způsobilost uzavřít předmanželskou smlouvu“³⁴.

Nezletilí, kteří sňatkem nabudou zletilosti, mohou podle zákona nadále neomezeně disponovat svým majetkem, tím pádem i modifikovat manželský majetkový režim, a měnit dříve uzavřené smlouvy, i když byly uzavřeny zákonným zástupcem. Není však bez zajímavosti, že tímto dělicím momentem pak bude uzavření manželství a dovedeno do důsledků – snoubenci, jimž notář nepřiznal dostatečnou způsobilost k uzavření manželské smlouvy, budou moci v podstatě ihned po sňatku takovou smlouvu uzavřít, bez jakýchkoli omezení, pokud samozřejmě nedojde k omezení způsobilosti podle § 10. Osoby, kterým byla způsobilost omezena a nebyla dostačující pro tento právní úkon, budou muset být i po uzavření manželství zastoupeny v těchto věcech zákonným zástupcem, pokud samozřejmě důvody omezení způsobilosti k právním úkonům následně neodpadnou. Uzavření manželství tedy nebude mít na jejich způsobilost k právním úkonům žádný vliv.

Naskýtá se zde i otázka, zda bude zástupce ve všech výše zmíněných případech pro uzavření těchto smluv potřebovat souhlas soudu (§ 28). V tomto případě sice nepůjde nutně o přímé nakládání s majetkem, ale i přesto,

³⁴ Tamtéž, s. 436

vzhledem k tomu, že tento úkon zakládá změnu zákonného režimu nabývání majetku či jeho správy do budoucna, a k závažnosti jeho následků, bude odpověď kladná.

3.4.2 Zvláštní náležitosti

3.4.2.1 Forma

V souladu s úpravami ostatních evropských států i českou právní historií, vyžaduje zákon k platnosti smlouvy uzavřené mezi manželi formu veřejné listiny, stejně jako před zrušením smluvní volnosti ohledně možnosti změny manželského majetkového režimu v roce 1964, kdy byla požadována forma soudního zápisu. V některých úpravách evropských států je vyžadován dokonce i souhlas soudu, popřípadě publikace v manželském registru.³⁵

Dnešní česká úprava vyžaduje k platnému uzavření jakékoli smlouvy, která má modifikovat majetkový režim manželů efektivně a s účinky navenek i mezi manželi navzájem, formu notářského zápisu (§ 62 notářského řádu). Požadavek této formy je v těchto případech naprosto opodstatněný. Mezi činnosti, které jsou náplní notářského úřadu podle § 2 a § 3 notářského řádu, patří nejen sepisování veřejných listin o právních úkonech, ale i poskytování právních porad v souvislosti s hlavními činnostmi (§ 2). Právě význam těchto porad vystupuje do popředí v oblastech, které nejsou laikům příliš srozumitelné a jasné, mezi něž určitě patří i modifikace SJM. Manželé sice mohou sepsání smlouvy uložit právníkovi, a notáři ji pouze předložit, ale nemají tuto povinnost, a i v takovém případě by byla úloha notáře minimálně kontrolní. "Obdobně jako při sepisování jiných listin, notář zde má nezastupitelný úkol předcházet budoucím možným sporům, a to ne pouze tím, že notářské zápisy mají povahu listin

³⁵ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 160

veřejných se silným postavením důkazním, ale, a podle našeho názoru především, uplatněním svých zkušeností a znalostí v dané oblasti práva“³⁶ Lze tak předejít nepatřičným ustanovením v těchto smlouvách, která by odporovala dobrým mravům, či dokonce zákonu, a působila problémy při jejich následném uplatňování. V neposlední řadě může notář pomoci manželům vybrat nejvhodnější typ a rozsah úpravy SJM z množství možností nabízených zákonem tak, aby nejlépe vyhovovala potřebám a přáním konkrétní dvojice. Notář vykonává činnosti zákonem mu svěřené za odměnu, jejíž výši stanoví vyhláška MS 196/2001 Sb. (§ 2). Kromě této odměny náleží notáři náhrada hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas.

K tomu, aby byl notářský zápis platně vyhotoven, je třeba splnit podmínky stanovené notářským řádem. Konkrétně stanoví obecné náležitosti v § 63, a v následujících ustanoveních pak náležitosti speciální v nestandardních případech. „Smlouva musí především obsahovat místo a datum uzavření úkonu, jméno, příjmení a sídlo sepisujícího notáře, jméno, příjmení, bydliště a rodné číslo účastníků, případně též jejich zástupců, svědků, či tlumočnicků, dále prohlášení o způsobilosti účastníků k právním úkonům, způsob ověření totožnosti účastníků, event. jejich zástupců a tlumočnicků, podpisy zúčastněných a konečně otisk úředního razítka notáře a jeho podpis“³⁷

Vzhledem k tomu, že české právo nezná žádný „manželský registr“, ve kterém by tato ujednání musela být zveřejněna, ani jiné podmínky, nastává platnost a účinnost (obecná, a jak bude pojednáno dále, v souvislosti se smlouvami modifikujícími SJM má velký význam tzv. relativní účinnost) smlouvy v okamžiku vyhotovení notářského zápisu, při splnění

³⁶ Vlasáková, L., Křížová, V., Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad notam, 3/2004, s. 61

³⁷ Kodriková, Z., Předmanželské a manželské smlouvy jako součást právního řádu ČR, Právo a rodina, 3/2007, s. 7

veškerých náležitostí. Výjimky z tohoto pravidla, které jsou způsobilé oddálit účinnost smlouvy, jsou jednak skutečnosti závislé na vůli manželů, a jednak zákonem stanovený odklad účinnosti v případě, že se smlouva týká i (nebo pouze) nemovitosti. Z vůle manželů mohou být do smlouvy zakomponovány podmínky či časová určení, která již z jakéhokoli důvodu pozdrží účinnost smlouvy a lze se jí tedy dovolat až v momentě, kdy je tato podmínka splněna, či uběhl jimi stanovený čas.

V odborné literatuře bylo před rokem 1998 diskutováno, zda nedodržení formy notářského zápisu má za následek neplatnost absolutní či relativní. Autoři zastávající názor, že neplatnost dohody mezi manželi, pokud by byla uzavřena v jiné než zákonem požadované formě, bude pouze relativní, argumentovali zněním § 40a, odst. 1, věta třetí, kde je stanoveno, že totéž (relativní neplatnost) platí, nebyl-li právní úkon učiněn ve formě, kterou vyžaduje dohoda účastníků ve spojení s tehdejším zněním § 143 a který hovořil o dohodách manželů.³⁸ Již tehdy však byl takový názor vyvrácen tím, že § 40a odst. 1, věta třetí nelze argumentovat neboť pokud se jedná o dohody manželů, „může se týkat pouze modifikace jejich majetkových vztahů, tedy obsahu, nikoliv však formy. Ta může být pouze jediná – notářský zápis, neboť ji jako jediné přípustnou stanoví zákon a nedává tak manželům možnost volby.“³⁹ Dnešní úprava takové otázky nevyvolává, neboť novelou v roce 1998 byl změněn název dohody manželů na smlouvy a je tedy v souladu s obecným chápáním pojmů „smlouva“ a „dohoda“⁴⁰ a lépe odpovídá charakteru tohoto právního úkonu. Lze tedy říci, že při nedodržení formy notářského zápisu bude smlouva mezi manželi absolutně neplatná podle § 40 odst. 1.

³⁸ Bičovský, J., Bezpodílové spoluvlastnictví manželů podle občanského zákoníku, Buletin advokacie, č. 4/1992, str. 13 a násl.

³⁹ Mandák, J., Nedodržení formy dohod manželů o BSM – neplatnost relativní nebo absolutní? Bulletin advokacie, č. 5, 1993, s. 30

⁴⁰ s. 7, odkaz 14

3.4.2.2 Smlouvy modifikující SJM a katastr nemovitostí

Pokud se smlouva o změně rozsahu, nebo správy zákonného majetkového režimu manželů týká nemovitosti, stanoví § 143 odst. 1 v souladu s obecnou úpravou dispozic s nemovitostmi povinnost zápisu této změny do katastru nemovitostí, a to dokonce jako podmínku účinnosti této smlouvy. „Jde zde o výjimku z obecné zásady, že katastrální úřad vkládá právo na základě již účinné smlouvy“⁴¹, ale ustanovení § 36 odst. i), j) katastrální vyhlášky⁴² nezakládá pochybnosti, že i tyto dohody jsou platným titulem pro vklad, pokud se týkají konkrétní nemovitosti. „Dohoda manželů podle § 143a, týká-li se nemovitostí, musí splňovat požadavky vkladuschopné listiny z hlediska § 5 odst. 1 zákona č. 265/1992 Sb. o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem a § 5 odst. 2 zákona č. 344/1992 Sb. o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon). Nelze si proto představit, jak by mohl katastrální úřad provést vklad takové dohody, v níž by bylo pouze obecně dojednáno, že nějaké nekonkrétní nemovitosti budou někdy v budoucnu patřit pouze jednomu z manželů, aniž by tyto nemovitosti byly označeny údaji o katastrálním území, parcelních číslech... atd., jak výše uvedená ustanovení předepisují.“⁴³ Podle občanského zákoníku tedy nabývá taková smlouva účinnosti vkladem do katastru nemovitostí, což se s ohledem na předchozí výklad může týkat pouze již existující a konkrétní nemovitosti, neboť „v případě, že objektem smlouvy je nemovitost, která bude teprve nabyta, a to jak nemovitost již existující, tak nemovitost teprve budoucí samozřejmě

⁴¹ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 653

⁴² Vyhláška ze dne 5. února 2007, kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv

k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

⁴³ Fleischer, J., Dohody manželů podle občanského zákoníku, Ad notam 1/1995, s.4

účinnost žádné z uvedených smluv neovlivňuje.⁴⁴ Okamžik nabytí účinnosti vkladu je blíže specifikován v § 2 zákona č. 265/1992 Sb., který stanoví, že právní účinky vkladu vznikají na základě pravomocného rozhodnutí o jeho povolení ke dni, kdy návrh na vklad byl doručen katastrálnímu úřadu. V další větě je v zájmu publicity určena možnost nahlédnout do evidence došlých návrhů, a seznámit se tak s návrhy na vklad ještě než bude řízení pravomocně skončeno. V průběhu řízení, po dojití návrhu na vklad, vyznačí katastrální úřad v souboru popisných informací u dotčené nemovitosti plombu vyjadřující, že právní vztahy jsou dotčeny změnou, což zajistí dostatečnou informovanost osob nahlížejících do katastru o chystaných změnách.

Avšak pokud jde o moment a rozsah účinnosti smlouvy, jejímž obsahem je nemovitost, vyvstávají některé otázky, na které je obtížné najít interpretací zákonných ustanovení jednoznačnou odpověď, neboť i jednotliví autoři odborné literatury se někdy ve svých názorech rozcházejí.

Prvním problémem je, že není zcela jasně stanoveno, v jakém momentě smlouva nabude účinnosti v případě, že snoubenci, ještě před uzavřením manželství, uzavřou smlouvu upravující jejich budoucí majetkový režim. Zda může taková smlouva nabýt účinnosti pouze na základě vkladu dotčeného práva do katastru nemovitostí, pokud ještě nebylo manželství uzavřeno, nebo ke sňatku vůbec nedojde. Předmanželská smlouva totiž může být platně uzavřena před uzavřením manželství, nicméně vzhledem k tomu, že SJM může existovat jen mezi manželi, a tato smlouva jej modifikuje, je logický závěr, že i tato smlouva může působit právní účinky až po jeho uzavření. Tedy „pokud k uzavření manželství posléze dojde, bude mít tato dříve uzavřená smlouva účinky ode dne uzavření manželství a pokud k uzavření manželství nedojde,

⁴⁴ Karel Eliáš a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 654

dotyčná smlouva vůbec nenabude účinnosti.⁴⁵ Otázkou však je vzájemný vztah těchto dvou momentů nabytí účinnosti, tj. ustanovení § 143a odst. 1 a onoho logického závěru, že smlouva může být účinná až po uzavření manželství a jejich dopad na režim dotčené nemovitosti. Ohledně zápisů v katastru totiž platí zásada formální publicity, což vede k závěru, že osoby spoléhající na pravdivost zápisu se na tento budou moci odvolat. Přesto, že se lze v literatuře setkat i s názorem, že „návrh na vklad však bude možné podat až po uzavření manželství snoubenci. Toto se však bude týkat pouze smlouvy o rozšíření SJM, ..., neboť jinak zůstane situace ve vlastnictví z pohledu katastru nemovitostí nezměněná.“⁴⁶ Přesto, že takové pravidlo by výše zmíněný rozpor vyřešilo, nenacházím pro toto tvrzení oporu v žádných zákonných ustanoveních. § 36 písm. j) katastrální vyhlášky hovoří pouze o dohodách o změně stanoveného rozsahu společného jmění manželů, což jistě je i předmanželská smlouva, a nestanoví žádné omezení, například, že vložené do katastru nemovitostí mohou být pouze ty dohody, které byly uzavřeny manželi, nebo za trvání manželství. Lze si tedy představit situaci, kdy vklad práva k nemovitosti bude proveden na základě smlouvy, která nemůže mít účinky jako smlouva modifikující SJM (např. v případě rozšíření nelze rozšířit neexistující SJM). Bude tedy tato smlouva pro nemožnost plnění neplatná, nebo je možné posuzovat takové ujednání, s ohledem na obecný požadavek ochrany dobré víry v právních vztazích, a presumpci správnosti zápisů v katastru nemovitostí, podle jeho obsahu, bez ohledu na to, že SJM nevzniklo? Například, jako zakládající analogicky, místo společného jmění manželů, jejich spoluvlastnictví?

Další související otázkou je, zda a do jaké míry je možné požadovat informovanost třetí osoby, která by jednala

⁴⁵ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha C.H. Beck 1999, s. 48, pozn. 120

⁴⁶ Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer press, a.s., Brno, 2006, s. 76

v důvěře v zápis, o osobních poměrech svého kontrahenta a či je spravedlivé požadovat, aby měla přehled i o tom, zda manželství, ve kterém má být tato nemovitost předmětem společného jmění, skutečně vzniklo. Přikláním se k tomu, že relevantní bude stav zapsaný v katastru nemovitostí, neboť jestliže budoucí manželé podali návrh na zápis do tohoto katastru, a následně manželství neuzavřeli (což je zákonem a jistě i veřejností předpokládáno), měl by případný rozpor zápisu se skutečností dopadnout právě na ně, a ne na osoby které jednaly v důvěře v tento zápis. Na řešení tohoto problému bude muset přinést odpověď až praxe. Nelze totiž, podle mého názoru ke škodě věci, dovést povinnost katastru nemovitostí zjišťovat, zda bylo manželství již uzavřeno, nebo zda skutečně vznikne.

Dále je třeba se zamyslet nad zněním § 143 a odst. 1 jehož doslovný výklad „jestliže je předmětem smlouvy nemovitost, která již náleží do SJM, nebo do výlučného majetku jednoho z nich, nabývá smlouva účinnosti vkladem do Katastru nemovitostí“ vede k závěru, že zákonodárce měl na mysli tuto smlouvu jako celek, ale je otázkou, jestli platná dohoda, která nebude do katastru nemovitostí vložena, nevyvolá právní účinky ani pro jiný majetek, který je předmětem této smlouvy, a samozřejmě i v případě, že smlouva do tohoto katastru vložena bude, jaký bude režim ostatního majetku v časové prodlevě mezi vyhotovením notářského zápisu a vkladem práva k nemovitosti. Z praktických důvodů se teorie přiklání k výkladu, že zmíněná absence vkladu do katastru bude mít vliv pouze na ujednání o nemovitosti,⁴⁷ a tím pádem se režim ostatních věcí v této smlouvě zmíněný se jí bude moci řídit. Neboť toto ujednání je v souladu s obecným pojetím právních úkonů s nemovitostmi, ale není zde žádný zvláštní důvod, proč by se takto zpřísněný režim měl týkat i ostatního majetku.

⁴⁷ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha, C.H. Beck, 1999, s. 50, pozn. 124, 125

Pokud jsou splněny náležitosti zákonem požadované a to jak obecné, tak ty, které se vztahují konkrétně k smluvním modifikacím SJM, je smlouva upravující manželský majetkový režim odlišně od zákonného platná a účinná, a od tohoto okamžiku se jí mohou manželé dovolat, za podmínky, že bude její obsah znám konkrétní osobě, která bude s manželi jednat.

Zde je na místě ještě zmínit vztah platnosti manželských a předmanželských smluv k manželství a jeho platnosti. Pokud je modifikující smlouva z nějakého důvodu neplatná, nebude to mít v žádném případě vliv na platnost uzavřeného manželství, a naopak, pokud bude manželství, z nějakého důvodu neplatné, zůstává platnost této smlouvy nedotčena. „V teorii i praxi je přijímán názor, že společné jmění manželů vzniká i v manželství, které bylo prohlášeno za neplatné a lze připustit, aby právní důsledky neplatného manželství byly co do majetkového vypořádání posuzovány právě podle již dříve uzavřené předmanželské (manželské) smlouvy.“⁴⁸

Český právní řád však, jak již byl naznačeno výše, vyrovnává širokou a v podstatě neomezenou smluvní volnost manželů ohledně úpravy rozsahu SJM, potažmo odpovědnosti za závazky, ustanoveními chránícími dobrou víru třetích osob. Z tohoto důvodu mluvíme ve spojitosti s manželskými smlouvami o tzv. relativní účinnosti, popřípadě bezúčinnosti. Pokud má zmíněná smlouva vyvolat žádoucí účinky v konkrétním případě, je nutné zajistit informovanost osoby s manželem jednající o existenci a obsahu konkrétní modifikující smlouvy. Občanský zákoník totiž zakládá možnost, aby se manželé na obsah smlouvy podle 143 a odvolali pouze za podmínky, že je třetí osobě obsah této modifikace znám. Je sice nepodstatné, jakým způsobem se o

⁴⁸ Dvořák, J., *Habilis an nuptias, habilis ad pacta nuptiala?*, Právní praxe, 1999, č. 7, s.

tom tato osoba dozví, ale velmi důležité je, pro následné zohlednění smluvního režimu, zajistit dostatečný důkaz o tom, že věřitel byl s majetkovými poměry manželů seznámen. Zákon zde totiž klade na manžele v tomto směru důkazní břemeno a jejich úspěch v případném sporu záleží na schopnosti toto následně prokázat. Lze proto doporučit nejlépe písemné potvrzení věřitele, že byl s obsahem smlouvy modifikující SJM seznámen. Pokud by totiž nebyla tato osoba náležitě obeznámena, nebo se manželům nepodařilo toto prokázat, může se věřitel domáhat uspokojení ze společného majetku tak, jako by žádné smlouvy nebylo.

V České republice, jak již bylo zmíněno výše, postrádáme narozdíl od některých jiných právních řádů jakoukoli podobu „manželského registru“ jakousi obdobu veřejných evidencí jako je obchodní rejstřík, či katastr nemovitostí, kde by bylo možné tyto smlouvy publikovat a za splnění určitých podmínek založit domněnku informovanosti třetí osoby. Jen malá část těchto smluv bude publikována, (stejně jako soudní rozhodnutí modifikující majetkový režim manželů) a to v obchodním rejstříku, neboť podle § 38i odst. 1 písm.k) zákona č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (ObchZ), jsou součástí sbírky listin u podnikatelů a neomezeně ručících společníků obchodních společností stejnopis notářského zápisu o takové smlouvě, byla-li uzavřena, stejně jako souhlas s použitím společného majetku k podnikání udělený druhým manželem. Tyto smlouvy pak nebude nutné notifikovat každému jednotlivému kontrahentovi, neboť platí, že „skutečnosti zapsané do obchodního rejstříku jsou účinné vůči každému ode dne jejich zveřejnění, ledaže zapsaná osoba prokáže, že třetí osobě bylo provedení zápisu známo dříve (§ 29 odst. 2, ObchZ).⁴⁹

Pokud tedy není zákonem obecně stanovená povinnost publikace, bude v ostatních případech záležet především na

⁴⁹ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I., § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 861

iniciativě samotných manželů, aby zajistili a prokázali zákonem požadovanou informovanost (existenci i obsah) což může někdy působit nemalé problémy a v krajním případě i eliminovat účinnost a tím pádem i zamýšlenou funkci těchto smluv. Zákon totiž vychází z přesvědčení, že mezi manželi panuje důvěra a dobrá vůle, a pokud tomu tak je, pak při zachování určité míry obezřetnosti a pečlivosti, je vše skutečně bez problémů. Avšak ty mohou nastat v situaci, kdy jsou vztahy manželů narušeny nebo manželství již dokonce směřuje k zániku. V tomto případě skutečně druhý manžel (tj. ten který se právního úkonu zatěžujícího SJM ze zákona neúčastní) nemá příliš reálnou možnost kontrolovat činnost druhého a zajistit informovanost třetích osob o smlouvě o modifikující SJM a vyloučit tak svoji odpovědnost za tyto závazky.

Během studia této problematiky se mi nepodařilo najít odpověď na otázku, zda by bylo možné nějakým způsobem ochránit manžela před situací, kdy druhý záměrně neinformuje osobu, se kterou jedná, o provedené modifikaci společného jmění. Nabízí se zde možnost zakomponování povinnosti manželů tuto informovanost zajistit přímo do modifikující smlouvy, zajištěnou například smluvní pokutou, která by v případě nesplnění této povinnosti kompenzovala druhému manželovi případnou vzniklou újmu. Podle mého názoru, pokud by byl tento závazek a případná pohledávka vyloučeny ze společného jmění, by toto řešení bylo možné. Zákon podle mého názoru takovému ujednání nebrání.

3.4.3. Změnitelnost smluv modifikujících SJM

Vzhledem k zájmu na stabilitě a jasnosti majetkoprávní situace mezi manželi, se teorie pokouší dát odpověď na otázku, zda je možno smlouvy upravené § 143a uzavřít jen

jednou pro vždy, nebo na jakou dobu, a zda je možné je jinými smlouvami, ať už stejného, nebo odlišného typu doplňovat a měnit. Obecně je zastáván názor, že tyto dohody lze uzavřít jen na „dobu neurčitou“ konkrétně tedy k zániku SJM, buď smrtí manžela, nebo rozvodem kdy se po majetkovém vypořádání stanou fakticky nepoužitelnými. Pokud ale nastane změna v poměrech manželů, v okolnostech, za kterých byla smlouva uzavřena a nebo si ji manželé přejí změnit z jiných důvodů, shoduje se většina autorů na tom, že změna či zrušení je možné a to i opakovaně.⁵⁰ Tento názor, ke kterému se osobně přikláním, vyjadřuje smluvní svobodu a právo manželů rozhodovat o svém majetku. Lze se však setkat i s názorem opačným a to že „by se nemělo připustit, aby bylo možné jednou uzavřenou dohodu měnit.“⁵¹ Tento názor je v citované publikaci podepřen teleologickým výkladem ustanovení § 143a, kde je ohledně zmíněných smluv použito dokonavého tvaru sloves „rozšířit nebo zúžit“ nicméně nelze se ubránit pocitu, že je možné, že použití tohoto tvaru bylo spíše otázkou stylistickou. Další argument těchto autorů na podporu rigidnosti manželských majetkových smluv je opřen o obavu ze spekulativnosti a nepříznivého vlivu na právní styky, nicméně tento problém řeší přímo zákon v § 143a, odst. 4, a toto řešení se zdá být dostatečné. Změnitelnost manželských smluv podporuje i ustanovení § 148 odst. 4, které po zúžení SJM soudním rozhodnutím umožňuje dalším rozhodnutím jeho opětovné rozšíření, a není důvod, proč by změny rozsahu soudem mohly být měněny a smlouvám s podobnými účinky by nebyla tato možnost přiznána. Nelze však popřít, že časté změny opravdu právní jistotě neprospívají. Manžele však nemusí odradit ani notářské poplatky, ani fakt, že vzhledem k notifikační povinnosti a zákonem stanovené sankci relativní bezúčinnosti vůči třetí osobě, budou časté změny

⁵⁰ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 159

⁵¹ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů, Praha, Linde 2000, s. 50

dopadat především na manžele, a zatěžovat je zajišťováním důkazů o dostatečném seznámení kontrahenta se změnou úpravou majetkového režimu. Některé právní řády tuto otázku řeší zavedením určité lhůty která musí mezi jednotlivými změnami uběhnout, než je možné změnu provést, což osobně považují za vhodný kompromis mezi absolutní smluvní volností v této oblasti a nezměnitelností takových ujednání na druhé straně. S otázkou změnitelnosti smluvního majetkového režimu v manželství úzce souvisí i otázka formy pro takové změny. Je pravdou, že pokud by došlo pouze k rozšíření či zúžení další takovou smlouvou, nevnikají žádné pochybnosti, neboť se uplatní obecné požadavky na formu těchto smluv. Nicméně v případě, že tato smlouva bude pouze zrušena, tj. manželé budou mít v úmyslu zavést nadále režim zákonný, není požadavek formy zcela jednoznačný. Podle obecného ustanovení § 40 odst. 2, může být písemná dohoda změněna, nebo zrušena pouze písemně, ale o zrušení smluv ve formě notářského zápisu, není nikde zmínka. V odborné literatuře je zastáván i názor, že "Vyžaduje-li zákon kvalifikovanou formu pro uzavření určitého právního úkonu, je nutno mít za to, že stejná forma je potřebná pro změnu jeho obsahu a též pro jeho zrušení. Per analogiam se zde lze dovolat podpůrně ust. § 40 odst. 2 obč. zák."⁵² Podle názoru opačného, ke kterému se přikláním, však ze zákona vyplývá, že nutná bude pouze písemná forma, neboť zákon pro zrušení kvalifikovanou formu nepožaduje vzhledem k tomu že o těchto úkonech vůbec nehovoří.⁵³ Přesto, že mezi jednotlivými autory nepanuje shoda ohledně formy takového úkonu, lze pro jeho důležitost a funkci, tj. modifikování smluvního režimu na zákonný, formu notářského zápisu v každém případě doporučit.

Podle mého názoru bude na tomto místě důležitější otázka informovanosti třetí osoby o zrušení smluvního

⁵² Mandák, V., Nedodržení formy dohod manželů o BSM - neplatnost relativní, či absolutní?, Bulletin advokacie, č. 5, 1993, s. 31

⁵³ Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer Press, a.s., 2006, s. 85

režimu. Zákon totiž nestanoví nezrušitelnost takových smluv, ale ani se nezmiňuje, jaký bude důsledek zrušené smlouvy o modifikaci společného jmění a nastolení zákonného režimu, v případě, že třetí osoba byla již dříve informována o smluvním režimu v takovém manželství, ale jeho zrušení jí oznámeno nebylo. Pro překlenutí tohoto problému pak pravděpodobně budou muset posloužit obecná ustanovení o dobré víře, či omylu podle občanského zákoníku.

3.4.4. Omezení účinnosti smluv modifikujících SJM

Vzhledem k tomu, že všechny smlouvy modifikující zákonný režim a popřípadě upravující pohyby majetku mezi SJM a výlučnými majetky mají v podstatě charakter převodu vlastnictví, nebo se alespoň výrazně dotýkají režimu správy majetku a podmínek pro dispozice s ním, stanoví zákon i mnohá omezení týkající se jejich účinnosti a vlivu. Tato ustanovení jsou zaměřená převážně na ochranu třetích osob.⁵⁴

Jako první z nich je v zájmu právní jistoty je v § 144 stanovena zákonná domněnka, že věci nabyté a závazky vzniklé za trvání manželství spadají do společného jmění manželů, pokud není prokázán opak, což se týká jak výjimek zákonných, tak smluvních, či založených rozhodnutím soudu. Zákon zde tedy zatěžuje manžele důkazním břemenem o povaze daného majetku, zda bude možné takovou pohledávku vymáhat a vymoci jako závazek do SJM spadající či nikoli. Toto ustanovení tak spolu s dalšími kompenzuje širokou možnost manipulovat s majetkem v SJM a v zájmu ochrany věřitelů, bezproblémovosti a efektivnosti uplatňování jejich práv a přesouvají zde aktivitu na manžele. Ti tu tedy budou muset dokazovat nejen to, že daná smlouva byla platně uzavřena před vznikem závazku, což je vzhledem ke stanovené povinné

⁵⁴ Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 161, (Rozsudek NS sp.zn. 22 Cdo 1593/2004 „Za jinou osobu ve smyslu 143a odst. 4 je třeba považovat osobu, již se obsah smlouvy o zúžení rozsahu SJM může v jejím právním postavení nějak dotknout, resp. může zkrátit její práva“)

formě bez problémů, ale zároveň bude třeba dokázat i to, že daná osoba byla o této smlouvě a jejím obsahu náležitě zpravena a to ještě před uzavřením takového závazku. Přesto, že chybí výslovné ustanovení, z logiky věci vyplývá, že „zákon má nepochybně na mysli informaci preventivní či předběžnou“⁵⁵ K tomu aby tyto smlouvy plnily svou funkci, je tedy nezbytné aby byli manželé dostatečně poučeni o podmínkách účinnosti vzhledem k jednotlivým věřitelům a toto ve vzájemné důvěře pečlivě dodržovali. Poté je možno říct, že smluvní modifikace SJM, poskytují výraznou ochranu SJM, či zjednodušení jeho správy.

Na tomto místě je také vhodné upozornit na různou úpravu účinnosti a „použitelnosti“, respektive relativní bezúčinnosti či odporovatelnosti právních úkonů manželů, kterými disponují se svým majetkem, v různých zákonech. Jedná se jak o smlouvy modifikující majetkový režim manželů, nebo dohodu o jeho vypořádání, tak i o darování a jiné převody, které jsou způsobilé zkrátit věřitele, ať již jde o úpravu v o.s.ř či exekučním řádu, insolvenčním zákoně, nebo trestním řádu.

Pokud je rozsah SJM modifikován smlouvou, resp. v tomto případě zúžen, či jeho vznik odložen, a jen proto určitý závazek, který by jinak vcházel do SJM, náleží do výlučného majetku jednoho z manželů, vyvstává otázka jeho vymožitelnosti a dopadu na společné jmění a výlučné majetky manželů pokud nebude plněno dobrovolně, dojde k soudnímu řízení (ve většině případů) a následnému výkonu rozhodnutí. Je totiž třeba mít na zřeteli § 262a občanského soudního řádu (o.s.ř.), který navzdory výše zmíněným ustanovením, umožňujícím modifikaci SJM, dovoluje nařídít výkon rozhodnutí na společný majetek i v případě, že jde o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství nejen manželům společně, ale i jen jednomu z nich. V druhé větě

⁵⁵ Eliáš, K., a kol., Občanský zákonník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 654

zároveň, pro účely nařízení výkonu rozhodnutí, rozšiřuje masu společného majetku, tedy majetku ve smyslu první věty zmíněného ustanovení, do zákonného rozsahu, i když byl předtím smluvně zúžen, nebo jeho vznik vyhrazen ke dni zániku manželství. Mohlo by se zdát, že tímto ustanovením je poněkud eliminován význam a funkce zákonem umožněných modifikací rozsahu SJM, ale je třeba mít na paměti, že zákon v tomto stanovění hovoří pouze o nařízení výkonu. Jde zde pouze o vyjádření předpokladu, že závazek, vzniklý za trvání manželství, spadá do společného jmění. To, že byl výkon rozhodnutí nařízen, ještě neznamená, že bude také úspěšně vykonán. Podle § 253 o.s.ř. je výkon rozhodnutí nařízen zpravidla bez slyšení povinného, což zřejmě sleduje co největší efektivitu výkonu rozhodnutí. § 262 a o.s.ř. tedy stanoví, že se pro tyto účely rozumí společné jmění v zákonném rozsahu. Tento zákonný rozsah společného jmění manželů je významný především proto, že „vzhledem ke stávajícímu znění §255 o.s. ř. lze majetek ve SJM postihnout bez dalšího přímo na základě exekučního titulu proti jednomu z manželů. K postižení dalšího majetku (tj. výlučného majetku druhého manžela, popř. majetku ve spoluvlastnictví manželů) však bude zapotřebí nejprve prokázat, že vedle existence samotného závazku nastaly další, zákonem předpokládané skutečnosti (tj. že příslušný závazek vznikl za trvání manželství) a dosáhnout tak na základě společné nebo samostatné žaloby vydání exekučního titulu i proti druhému manželovi“⁵⁶ Tato možnost, bez dalšího postihnout majetek v zákonném rozsahu SJM znamená, že takto velmi snadno může nastat situace, kdy bude označen majetek, který k výkonu rozhodnutí použit nelze (§ 267 odst. 2, písm. a, b), a to buď z toho důvodu, že vymáhaný závazek nepatřil do společného jmění manželů na základě smlouvy o jeho zúžení nebo vyhrazení jeho vzniku k zániku manželství (za splnění

⁵⁶ Breburda, J., Odpovědnost manželů za závazky., Právní rádce, 6/2000, s. 24

zákonných podmínek), a nebo, pokud do SJM nespadá ze zákona, tj. pokud náležel výhradně povinnému (§ 143 odst. 1 písm. b). Jedinou obranou povinného, nebo jeho manžela (ten je ze zákona účastníkem řízení podle § 255 odst. 2), je podání návrhu na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí (excindační žaloba) v řízení, které probíhá podle části 3. o.s.ř., tedy musí podat novou žalobu v běžném soudním řízení v prvním stupni (§ 267 odst. 1). Pokud bylo pravomocně rozhodnuto, že výkon rozhodnutí postihuje majetek, k němuž má někdo právo nepřipouštějící výkon rozhodnutí, bude zastaven (§ 268 odst. 1, písm. f). S ohledem na znění zmíněného paragrafu, vyvstává otázka jeho použití v případě, že SJM bylo zúženo ne smluvně, ale soudním rozhodnutím, vydaném na návrh některého manžela, které tento paragraf nezmiňuje. Není zcela jasné, zda zákonodárce zamýšlel nastolit pro tento způsob modifikace SJM jiný režim s tím, že toto soudní rozhodnutí bude závazné erga omnes, nebo zda jde pouze o opomenutí jej zmínit. Toto rozhodnutí má v podstatě stejnou funkci, a stejné důsledky, jako uzavření smlouvy o zúžení společného jmění manželů (v tomto případě až k minimální zákonné hranici, neboť při zúžení SJM soudem může být zúženo pouze takto) Ani smysl a znění zákona neodůvodňují závěr, že by měly mít tyto dvě právní skutečnosti, zakládající identické majetkové modifikace, odlišný režim při výkonu rozhodnutí. Zejména s ohledem na to, že ani soudní rozhodnutí nepodléhají publikační povinnosti, která by tak mohla založit domněnku znalosti této úpravy SJM. V odborné literatuře je v tomto případě připuštěna jak možnost použití analogie, a tedy závěr, že pod ustanovení § 262a bude spadat i společný majetek manželů jehož rozsah byl zúžen soudním rozhodnutím⁵⁷, tak názor opačný který vychází z přesného

⁵⁷ Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol., Občanský soudní řád. Komentář. II. Díl. 7 vydání. Praha: C.H. Beck, 2006, s. 1434

znění zmíněného ustanovení⁵⁸. Z výše uvedených důvodů, se přikláním k názoru uvedeném na prvním místě.

Obdobný obsah má i § 42 zákona č. 120/ 2001 exekučního řádu. V tomto případě také nezbývá než uplatňovat svá práva, práva manžela k jeho výlučnému majetku, stejně jako při výkonu rozhodnutí podle o.s.ř., § 267 odst. 2, písm. a) (smluvní) a b) (zákonná výjimka), neboť podle § 69 exekučního řádu se použijí na provádění exekuce prodejem movitých věcí a nemovitostí přiměřeně ustanovení o.s.ř, upravující výkon rozhodnutí, pokud exekuční řád nestanoví jinak.

I v případě, kdy byla úspěšně uplatněna výše zmíněná vylučovací žaloba druhého manžela z důvodu, že pohledávka není součástí SJM, ať již na základě smlouvy modifikující rozsah společného jmění, nebo z jiného důvodu, má věřitel možnost dosáhnout jejího uspokojení i z tohoto majetku, resp. jeho části. Pokud nemá manžel, který je dlužníkem, žádný nebo dostačující výlučný majetek může věřitel podat návrh na prohlášení konkurzu na tohoto dlužníka. „V rámci konkurzního řízení pak dojde k zániku a vypořádání společného jmění a z části připadlé úpadci bude možno dluh uspokojit“ „Po prohlášení konkurzu se provede vypořádání společného jmění manželů, které zaniklo prohlášením konkurzu, stejně jako vypořádání společného jmění manželů již dříve zaniklého, avšak nevypořádaného, a také společného jmění které bylo již dříve zúženo smlouvou nebo rozhodnutím soudu a do prohlášení konkurzu nebylo vypořádáno.“⁵⁹ Pokud bylo SJM již dříve zúženo a vypořádáno, vypořádá se pouze to, co zůstalo manželům společné. Nutno připomenout, že právě z důvodu ochrany věřitele budou neplatné jakékoli smlouvy modifikující rozsah SJM, resp. ty, které by

⁵⁸ Vlasáková, L., Křížová, V., Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky., Ad notam, 2004, č. 3, s. 61

⁵⁹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře., 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, s. 243

znevýhodňovaly věřitele⁶⁰, stejně jako dohoda o vypořádání, které byly uzavřeny po podání návrhu na prohlášení konkurzu, i domněnky vypořádání, které po tomto momentu nastaly. „K uspokojení pohledávek věřitele pak může sloužit jen majetek, který byl přikázán úpadci.“ a samozřejmě i majetek v SJM, k jehož použití k podnikání dal druhý manžel souhlas, neboť ten je součástí konkurzní podstaty vždy⁶¹

V této souvislosti vyvstává zásadní otázka, a to, zda v případě, že majetek který připadne úpadci jako vypořádací podíl nebude stačit, lze postihnout i ostatní majetek, tedy i část, která připadla druhému manželovi. Vzhledem na znění § 267 o.s.ř se přikláním k názoru, že tuto část postihnout nelze. Došlo by tak totiž k situaci, kdy by nakonec byl postihnut i majetek, který byl předtím úspěšně vyloučen z výkonu rozhodnutí excindační žalobou.

Další předpis, který se dotýká společného jmění manželů, je trestní zákon č. 140/1961 Sb., zejména ustanovení upravující trest propadnutí majetku. Uložením tohoto trestu dochází přímo ze zákona k zániku společného jmění a jeho vypořádání. Zákon neřeší vliv smluv modifikujících rozsah společného majetku na jeho vypořádání v tomto případě, a ani v literatuře se mi nepodařilo nalézt vyčerpávající odpověď. Postup bude podle mého názoru podobný jako v případě prohlášení konkurzu. Pokud bylo společné jmění manželů již dříve modifikováno, ale nebylo vypořádáno, provede se jeho vypořádání podle této smlouvy, a vypořádání zbylého společného majetku podle zákonných ustanovení. A předmětem zmíněného trestu pak bude pouze ta část, která připadne odsouzenému.

⁶⁰ Eliáš, K., a kol., Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 654

⁶¹ § 270, odst. 2., insolvenčního zákona (Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 243)

3.5 Charakter „převodů“ majetku na základě modifikujících smluv

Je třeba zmínit charakter těchto „převodů“ majetku mezi společným jměním a výlučnými majetky manželů na základě smluv modifikujících rozsah společného jmění. Pokud jde o majetek v SJM, současná teorie na vlastnictví k němu hledí jako na specifické „podvojně“ vlastnictví, kdy jeden manžel má vlastnické právo ke všem věcem v SJM, které je omezeno pouze stejným právem druhého manžela. Tedy každý z manželů je úplným vlastníkem.⁶² V případě rozšíření nejde o klasický převod vlastnictví, neboť původnímu vlastníku vlastnictví zůstává v plném rozsahu, pouze se k němu přidává stejné právo druhého manžela. Pokud jde o zúžení, a následné vypořádání, manžel, který majetek získává do výlučného vlastnictví, nové právo nenabývá, neboť to již měl, pouze druhý manžel své vlastnické právo ztrácí.

Tento zvláštní charakter se pak odráží i ve skutečnosti, že převody majetku mezi společným a výlučným jměním manželů na základě smlouvy modifikující rozsah SJM, ať již za náhradu, či bez ní, nejsou předmětem zdanění.⁶³

4. Typy smluv modifikujících zákonný majetkový režim manželů a jejich specifika

4.1. Smlouva o rozšíření SJM

Zákon dává v § 143a manželům možnost smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah společného jmění manželů. Rozšíření společného jmění v praxi znamená, že do něj budou spadat

⁶² Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů Praha, Linde 2000, s. 53

⁶³ Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J., a kol Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha : C.H. Beck, 2006, s. 591

i majetkové hodnoty, které by jinak ze zákona zůstaly ve výhradním majetku manželů. Předmětem rozšíření tak mohou být v podstatě všechny skupiny věcí a závazků, které zákon ze společného jmění vylučuje „Již od roku 1992 mohly na základě dohody tvořit předmět bezpodílového spoluvlastnictví i věci, které byly nabyty za trvání manželství dědictvím, darem, dále pak věci, které sloužily podle své povahy osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů (tato kategorie věcí jen do 31.7.1998)“⁶⁴. Rozšíření se může týkat jednotlivých majetkových kusů, souborů majetkových kusů, věcí druhově určených atd.⁶⁵ Co platí o majetku, platí i o závazcích. Společné jmění manželů lze otevřít některému jednotlivému závazku, určitému druhu, nebo vůbec všem závazkům⁶⁶

Pokud jde o hranici rozšíření SJM, nepanuje v odborné literatuře jednotný názor. Shoda panuje v tom směru, že předmětem takové smlouvy nemohou být věci, které jsou zákonem obecně vyloučeny ze soukromoprávních dispozic. „Nelze smluvit nabytí do společného jmění tam, kde manžel nemůže vůbec věci nabýt, (res extra commercium).“⁶⁷ Ale pokud jde o ostatní majetek, názory různých autorů se rozcházejí. Ve stejné publikaci autor zároveň zastává i názor, že z předmětu rozšíření společného jmění jsou vyloučeny i věci osobní spotřeby. Jiní autoři nejsou ve svých názorech tak radikální a přiklání se ke stanovisku, že zahrnout věci osobní spotřeby do SJM sice nebude praktické, ale nevylučují ani takovou dohodu, „že vůbec všechno, co za trvání manželství nabude jeden z nich, nebo oba společně, se stane součástí jejich společného jmění.“⁶⁸ Obzvláště pokud vezmeme na zřetel, že v dnešní době i věci sloužící k osobní potřebě pouze jednoho manžela mohou mít nemalou

⁶⁴ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, a.s., 2007, s. 163

⁶⁵ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 652

⁶⁶ Tamtéž

⁶⁷ Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů Praha, Linde 2000, s. 48

⁶⁸ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 652

hodnotu, může být rozšíření o tento majetek pro manžele žádoucí. I s ohledem na znění zákona, který na rozdíl od případu minimální hranice rozsahu SJM, žádné výjimky ani omezení pro rozšíření nestanoví, se osobně přikláním k názoru druhému, že není důvod, proč by se manželé nemohli dohodnout, že i věci osobní spotřeby budou spadat do jejich společného jmění.

K této smluvní modifikaci se budou manželé, či budoucí manželé, uchýlovat v případě, kdy pro ně bude výhodnější situace, kdy takový majetek bude součástí společného jmění. „Tento krok může být veden jak touhou manželů po lepším zajištění rodiny v případě finančních problémů jednoho z manželů, které budou plynout z jeho výlučných závazků, tak například praktickou stránkou věci, kdy se o hospodaření s tímto majetkem budou starat nadále oba manželé.“⁶⁹ Zejména v případě, když by měly být na majetek, o který má být SJM rozšířeno, vynakládány značné prostředky ze SJM a zároveň jde o majetek který má sloužit oběma manželům. Nejčastěji se jedná o nemovitost, kterou jeden z manželů zdědil, dostal darem, získal podle předpisů o restituci, nebo ji vlastnil před uzavřením manželství. Pokud by totiž manželé SJM o tuto nemovitost nerozšířili, podíleli by se společnými prostředky na zhodnocování nemovitosti, která patří pouze jednomu z nich.⁷⁰

4.2. Smlouva o zúžení SJM

Zákon v dnešní podobě vymezuje rozsah společného jmění značně široce, což nemusí manželům vyhovovat. Proto je zúžení SJM v praxi pravděpodobně nejvíce využívanou možností jeho modifikace.⁷¹ Na základě takové smlouvy dochází

⁶⁹ Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer press,a.s., Brno, 2006, s. 84

⁷⁰ Vlasáková, L., Křížová, V., Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky, Ad notam, 3/2004, str. 62

⁷¹ Tamtéž

k situaci, kdy majetek a závazky, které by jinak tvořily součást společného jmění, do něj nevcházejí, popřípadě z něj jsou vyňaty, a budou ve vlastnictví (věřitelství) každého z manželů. Zúžení, tj. přesun majetku ze společného do výlučného jmění se může týkat jak jednotlivých věcí či závazků, tak jejich souboru či druhu, obdobně jako u ostatních variant těchto modifikujících smluv.

Zúžení neznamena zrušení. Avšak narozdíl od vyhrazení vzniku SJM k zániku manželství zákon výslovně nestanoví minimální hranici, o níž je dále pojednáno v souvislosti s výhradou vzniku SJM. Lze se setkat i s názorem, že „Musí zde (v SJM - pozn. autora) proto vždy zůstat určitý majetek, který bude do SJM náležet. Není zde však podmínka, která je u výhrady vzniku SJM ke dni zániku manželství a u změn SJM provedených soudem, aby v SJM zůstalo obvyklé vybavení domácnosti.“⁷² Nicméně většinový názor⁷³ se přiklání k aplikovatelnosti této hranice na veškeré modifikace, které mají za následek to, že majetek, určený zákonem do společného jmění manželů, bude v jejich jmění výlučném. Podle mého názoru jde spíše o opomenutí, protože není důvod, proč by v tomto případě měla být hranice minimálního rozsahu SJM jiná.

V důsledku maximálního zúžení, až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, stejně jako při odložení vzniku SJM k zániku manželství, mohou manželé dosáhnout právního stavu velmi blízkého režimu oddělených majetků a výrazně tak posílit svou majetkovou samostatnost. Ať se totiž toto zúžení týká pouze jednotlivých majetkových kusů či závazků, nebo většiny společného majetku, věci a závazky, které takto ze SJM vychází, mají nadále obecný

⁷² Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer press, a.s., Brno, 2006, s. 73. (myšleno zřejmě „obvyklé vybavení společné domácnosti“, „obvyklé vybavení domácnosti“ je terminologie osř § 322 odst. 2 a obsah těchto dvou pojmů se nekryje)

⁷³ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha C.H. BECK, 1999, s. 49, pozn.122

Holub, M., Fiala, J., Bičovský, J., Občanský zákoník, poznámkové vydání s judikaturou a literaturou, 12. aktualizované vydání, Linde Praha a.s., 2006. Str. 242

vlastnický či závazkový režim⁷⁴. Nabývá - li některý z nich do vlastnictví, nabývá sám pro sebe, zcizuje-li, pak k právním úkonům se nevyžaduje souhlas druhého manžela. Nabývají-li manželé společně, nabývají již do spoluvlastnictví.⁷⁵ Rozdíl mezi důsledkem smlouvy o zúžení SJM, a smlouvy o vyhrazení jeho vzniku k zániku manželství je v tom, že v prvním případě s jedná o řešení konečné. Majetek, o který bylo SJM zúženo, se vypořádá a nedojde-li k jiné dohodě zůstává již ve výlučném majetku manželů a v jejich dispozici. V případě druhém, jak bude vysvětleno dále, dochází k vypořádání až v momentě zániku manželství.

Ke zúžení společného jmění se manželé, popřípadě budoucí manželé, uchylují zejména s cílem ochránit svůj majetek. Například jestliže jeden z manželů je vystaven zvýšenému finančnímu riziku, zejména pokud vyvíjí podnikatelskou činnost. Dalším častým důvodem bývá snaha zabránit nežádoucímu rozrůstání se společného jmění, jak v případě, že jeden z manželů má výrazně vyšší příjmy a nepřeje si, aby tento majetek byl všechn předmětem SJM a popřípadě i následně jeho vypořádání, tak v případě, že manželství je v krizi a není žádoucí, aby se SJM nadále rozrůstalo, či bylo zatěžováno závazky. K takové modifikaci může ale vést i snaha vyloučit zákonné dědice, například děti z předchozího manželství, či nemanželské z podílu na dědictví, které za života rodiče spadá do SJM⁷⁶

Po uzavření smlouvy o zúžení je třeba majetek, který takto ze SJM vyšel vypořádat, neboť se na něj hledí tak, že společné jmění manželů v rozsahu zúžení zaniklo. „Vypořádáním se rozumí uspořádání majetkových vztahů mezi manželi k majetku a závazkům... podle zásad vyjádřených v

⁷⁴ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s. 2007, s. 165

⁷⁵ Tamtéž, s. 168

⁷⁶ Vlasáková, L., Křížová, V., Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky. Ad notam, 2004, č. 3, s. 61

§ 149, odst. 2 a 3⁷⁷ Použijí se tedy analogicky ustanovení o vypořádání SJM v případě jeho zániku § 149 odst. 4.

Nevypořádaný majetek by měl totiž stále režim společného jmění "V mezidobí mezi zánikem a vypořádáním se na nakládání se společným jměním použijí přiměřeně předpisy o SJM, neboť upravují vztahy účelem a obsahem nejbližší. To platí zejména o používání a správě, nikoliv však o nabývání."⁷⁸ Tento postup se beze všech pochybností uplatní v případě, kdy dojde k zúžení SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Bude tedy třeba dvou právních skutečností, zúžení SJM a jeho vypořádání, ať již k němu dojde dohodou, na základě soudního rozhodnutí, či domněnkou podle § 150 odst. 4.⁷⁹ I v případech, kdy dojde ke zúžení SJM jen o některé konkrétní věci, bude nutná jak smlouva o zúžení tak dohoda o vypořádání. Ovšem v tomto případě může smlouva o zúžení, pokud určuje jaké věci či závazky případnou kterému z manželů, sloužit i jako dohoda o vypořádání. Z tohoto důvodu by měla taková dohoda upřesnit i to, zda jde v tomto případě o definitivní vypořádání bez náhrady, či zda je pouze první fází a náhrada za tento majetek bude určena později.

Pokud se smlouva dotýká věcí, které budou nabyty v budoucnu a pořízeny ze společných prostředků, nebo do takových věcí bude investováno, bude možné při zániku manželství požadovat náhradu toho, co bylo vynaloženo ze společného majetku na výlučný. Stejně tak i obráceně, v případě, že jeden manžel ze svého výlučného majetku poskytl něco do společného, bude mít právo na náhradu podle § 149 odst. 2., věty druhé bez ohledu na to zda byl tento majetek určen do jeho výlučného vlastnictví smlouvou či ze zákona.

⁷⁷ Holub, M., a kol. Občanský zákoník. Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované vydání, 2003, s. 367

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspí, a.s. 2007, s.166

Při zániku manželství, ve kterém manželé rozsah svého společného jmění zúžili (a vypořádali), budou předmětem vypořádání pouze ty hodnoty, které tvořily předmět SJM podle takové smlouvy. Pokud nedojde k vypořádání majetku smluvně vyloučeného ze SJM před zánikem manželství, bude se, podle mého názoru, majetek, jehož se smlouva týká, vypořádávat podle této, a majetek, který zůstal v SJM podle obecných pravidel.

4.3. Smlouva o vyhrazení vzniku SJM k zániku manželství

Jak již bylo řečeno, že společné jmění manželů vzniká okamžikem uzavření manželství. Podle zákona je vše, co od této chvíle manželé nabudou, majetkem jim společným. Zákon však, jako jednu z modifikací majetkového režimu v manželství, připouští možnost odložit tento majetkový důsledek uzavření manželství a smlouvou vyhradit vznik SJM k momentu zániku manželství. Uzavření této smlouvy bude mít za následek to, že manželé nebudou mít kromě vybavení společné domácnosti nic společného a budou po dobu manželství nabývat majetek pouze do svého výhradního vlastnictví a v případě, že nějaký majetek nabudou společně, bude v jejich podílovém spoluvlastnictví (§ 137).⁸⁰ Lze se však setkat i s názorem, že „v případě výhrady až do zániku manželství platí, že majetek je jakoby v SJM a manželé jej tedy mohou užívat a spravovat společně, což v případě zúžení není, neboť po uzavření smlouvy o zúžení se vyloučený majetek vypořádá a dále jej užívá a spravuje již jen výlučný vlastník.“⁸¹ Osobně se, zejména s ohledem na význam slova „výhrada“ a jeho v literatuře používaná synonyma odložení, odklad, přikláním k názoru prvnímu, a to, že každý z manželů bude ohledně svého majetku vystupovat jako výlučný vlastník.

⁸⁰ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol., Občanský zákoník I., § 1-459, Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 860

⁸¹ Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer Press, a.s., 2006, s. 157

V momentě zániku společného jmění manželů některým ze zákonem předvídaných způsobů, dojde k jeho vzniku a ve stejném okamžiku i k jeho zániku. „Ke dni zániku společného jmění budou tvořit jeho předmět jen ty majetkové hodnoty a závazky, které splňují kritéria ustanovení § 143. K majetku, který již z okruhu majetkového společenství manželů vyšel, se již nepřihlíží a neprovádějí se ohledně něj ani žádné zápočty. Každý z manželů byl totiž jeho vlastníkem a mohl s ním nakládat ve smyslu § 123“.⁸²

Z charakteru takové dohody vyplývá, že její použití bude nejjednodušší, a tím pádem i nejvhodnější, v době před uzavřením manželství, kdy ještě žádný společný majetek neexistuje. Pokud by mělo k uzavření smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění manželů k zániku manželství dojít až po sňatku, tedy za trvání manželství, byla by nutná kombinace s další smlouvou SJM modifikující,⁸³ zejména pokud by se měla výhrada jeho vzniku týkat celého majetku (při dodržení zákonné hranice). Aby totiž mohl být vznik SJM vyhrazen k zániku manželství, je třeba v předstihu uzavřenou smlouvou společné jmění zúžit, rozdělit jej manželům, a toto jmění vypořádat (§ 149, odst. 2 a 3 se v tomto případě použijí obdobně)⁸⁴. V momentě, kdy se společném jmění nachází v podstatě ve stavu podobném okamžiku sňatku, je možné nadále jeho vznik vyhradit k zániku manželství. Výhrada vzniku SJM se ovšem nemusí týkat veškerého jmění, které by podle zákona tvořilo společné jmění, a lze v této smlouvě konkrétně vymezit majetek, kterého se odklad vzniku SJM bude týkat, nebo naopak určit některé věci, závazky, či pohledávky, které budou manželům společné. Tak například přesto, že vznik SJM bude odložen, může spadat nemovitost či obydlí, nebo jiná věc, u které bude pro manžele výhodné

⁸² J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s.860

⁸³ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, s. 175

⁸⁴ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 653

zachovat režim společného majetku do společného jmění, i když jinak je vše ostatní objektem výhradního jmění každého z manželů.⁸⁵ Samozřejmě ze zákona zůstane vždy předmětem SJM obvyklé vybavení domácnosti.

Od novelizace v roce již zákon neumožňuje zrušení SJM za trvání manželství, ani úplné vyloučení jeho vzniku, a to ani soudem, ale zákonná hranice minimálního rozsahu společného jmění „obvyklé vybavení společné domácnosti“ (§ 143a odst. 2) se k tomuto stavu velmi blíží. Právě toto obvyklé vybavení společné domácnosti tak tvoří dolní hranici možného rozsahu SJM stanovenou občanským zákoníkem, kterou nelze překročit ani smluvním ujednáním, ani rozhodnutím soudu, tvoří součást společného jmění manželů vždy a není tedy možné jej nijak ze společného režimu vyloučit.⁸⁶ I pokud je vznik SJM vyhrazen k zániku manželství, zůstává majetek v tomto rozsahu společným. Pojem běžného vybavení domácnosti, přes svůj zásadní význam, není v zákoně nikde výslovně vymezen. Zákonodárce zřejmě sledoval záměr poskytnout interpretační volnost soudu rozhodujícímu ve vykonávacím, nebo rozvodovém řízení, neboť v tomto momentu toto omezení zúžení SJM vystupuje do popředí nejvýrazněji. Obsah tohoto pojmu tak bude nutné posoudit a vymezit v každém případě zvlášť, s ohledem na individuální situaci a celkové majetkové poměry konkrétní rodiny, neboť to co může být považováno za obvyklé, se může u jednotlivých rodin výrazně lišit. Určitým vodítkem může být i záměr, který ke stanovení takovéto hranice zákonodárce vedl, a to především snaha zachovat existenci manželského společenství alespoň na minimální úrovni i v majetkové sféře a zachovat tak režim společného majetku alespoň pro věci které jsou nutné pro běžný chod domácnosti.⁸⁷ Zákonem však lze upravit pouze právní stránku a lze si představit i situaci, kdy obvyklé

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ Dvořák, J. Spáčil, J., Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, s.167

⁸⁷ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 652

vybavení společné domácnosti bude ve skutečnosti prázdnou množinou. Například, pokud by manželé žili odděleně, každý ve své domácnosti, pak by se i vybavení těchto domácností (tedy nikoliv domácnosti společné) dostalo v podstatě do zákonné kategorie věcí osobní potřeby a tím by došlo k jejich „přesunu“ ze společného jmění do výlučného majetku obou manželů. To ale nejspíš nebude běžný případ.

4.4. Smlouva o modifikaci správy SJM

Občanský zákoník v § 145, odst. 1 stanoví, že „majetek, který tvoří společné jmění manželů užívají a udržují oba manželé společně“. „Náklady spojené s užíváním a udržováním věcí ve společném jmění nesou oba manželé společně, přesto, že to zákon výslovně nestanoví. Je to jen druhá strana společného užívání a udržování společného majetku.“⁸⁸ A to bez ohledu na to, jakou měrou se podílí na užívání dané věci, i v případě, že jí užívá jen jeden z manželů. Spravovat majetek znamená „vykonávat všechny činnosti, kterých je zapotřebí k tomu, aby majetek sloužil svému účelu podle své povahy.“⁸⁹

Zákon rozlišuje správu běžnou, a správu, která tyto meze překračuje, tzv. ostatní záležitosti. Obvyklou správu svěřuje zákon každému z manželů samostatně. Pro úkony, kterými je vykonávána, není vyžadován souhlas a dokonce ani vědomost druhého manžela. Pro záležitosti, které jsou natolik významné, že již nelze mluvit o obvyklé správě, však vyžaduje souhlas obou manželů. O tomto souhlasu bylo pojednáno výše.

§ 147 dává manželům možnost upravit zákonem stanovený model správy společného jmění odlišně, a to jak směrem k samostatné správě, tak směrem ke správě společné. Obě tyto

⁸⁸ Tamtéž s. 660

⁸⁹ Tamtéž

krajní varianty mají jak své výhody, tak i nevýhody a bude záležet na konkrétní situaci manželů, čeho touto odlišnou úpravou budou chtít dosáhnout. Manžele může k volbě této úpravy vést snaha o zjednodušení správy majetku spadajícího do společného jmění, uvolněním zákonného režimu ve prospěch jednoho z manželů, a nebo naopak snaha o zprůhlednění hospodaření jeho zpřísněním.

Pokud jde o správu vykonávanou jen jedním manželem, nepanuje v odborné literatuře jednotný názor. Někteří autoři zastávají názor, že „dohoda může např. spočívat v tom, že některé části společného jmění bude spravovat jen jeden z manželů, a nebo že vůbec všechno, co náleží do společného jmění, bude spravovat jen jeden z nich. Stejně tak „Lze si představit i takovou dohodu, podle níž bude oprávněn vykonávat záležitosti přesahující obvyklou správu i jen jeden z manželů, aniž by k jednotlivému úkonu potřeboval souhlas.“⁹⁰ Jiní autoři oproti tomu dovozují, že „správu majetku v souvislosti s podnikáním vykonává samostatně podnikající manžel; ovšem jde-li o užití majetku k jinému účelu než k podnikání, zůstává zachováno právo společné správy pro oba manžely. V jiných případech nelze právo správy na druhého manžela převést, ani kdyby se to jevilo být účelným.“⁹¹ Osobně se přikláním k názoru uvedeném na prvním místě, především s ohledem na princip smluvní volnosti. Pokud jde totiž o svobodně uzavřenou smlouvu, není důvodu tuto možnost, svěřit správu společného jmění jen jednomu z manželů, omezovat. Samozřejmě i obsah této smlouvy musí být v souladu s § 39 OZ, tj. nesmí odporovat dobrým mravům. Výhodou tohoto uspořádání je výrazné usnadnění nakládání s majetkem, kdy není nutné vždy zajišťovat souhlas druhého manžela. Úskalím však bezesporu je zvýšené riziko neuvážených jednání manžela majetek v SJM spravujícího,

⁹⁰ Holub, M., a kol. Občanský zákoník. Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované vydání 2003, s. 363

⁹¹ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, s. 177

které nemůže druhý manžel kontrolovat a ovlivnit. Ohledně takových ujednání je tedy třeba doporučit pečlivé uvážení a nejvyšší opatrnost.

Občanský zákoník stanoví jako zákonnou formu správy společného jmění manželů správu samostatnou, vykonávanou oběma manžely k celému SJM, s výše uvedenou výjimkou. Praxe ani literatura v oblasti modifikací správy společného jmění není příliš rozsáhlá a tak se někteří autoři obracejí na zahraniční úpravy, které mohou sloužit jako inspirace pro změny zákonného režimu⁹². Kromě zmiňované situace, kdy správu vykonává pouze jeden manžel si lze představit i varianty, kdy majetek spravují oba v různé míře součinnosti.

Tak například by si manželé mohli dohodnout, že veškeré, či ve smlouvě stanovené dispozice se společným jměním budou vykonávat oba společně, a to buď za přímé součinnosti, nebo se souhlasem. Takovou smlouvou je dokonce možné změnit i zákonný režim pro případ, kdy jeden manžel používá k podnikání věci náležející do SJM.⁹³ „Může být uzavřena dohoda, podle níž bude podnikající manžel potřebovat souhlas k právním úkonům souvisejícím s použitím majetku ve společném jmění, jestliže předmět právního úkonu bude mít hodnotu vyšší než dohodnutá částka apod.“⁹⁴ Bude pak záležet na konkrétní dohodě, kterého majetku, či jakých právních úkonů se takto založená společná správa bude týkat.

Nevýhodou tohoto uspořádání je, že bude vždy nutné zajistit souhlas či součinnost druhého manžela, nicméně na druhé straně je nespornou výhodou, že manželé mají přehled o právních úkonech týkajících se takto spravovaného majetku. Tato verze správy společného jmění manželů, poskytuje vysoký stupeň bezpečnosti pro majetek manželů. Oba vědí o všech

⁹² Tamtéž, s. 176-179

⁹³ Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-Instituty rodinného práva. Praha C.H. Beck 1999, s. 52

⁹⁴ Holub, M., a kol. Občanský zákoník. Komentář, 1. svazek, 2. aktualizované vydání 2003, s. 363

jednáních, pro které zákon nebo smlouva vyžaduje společné jednání či souhlas. Nemůže se tak stát, že by jeden z manželů uzavřel platně právní úkon o kterém by druhý nevěděl.⁹⁵ Samozřejmě je stále nutné mít na zřeteli § 143a odst. 4, že i na tuto smlouvu se manželé mohou odvolat jen v případě, že osobě s nimi jednající byl její obsah znám.

5. Závěr

Lze říci, že v současné době dává zákon manželům v souladu s principem smluvní autonomie dostatečnou možnost upravit své majetkové vztahy i v manželství podle svých potřeb.

Nevýhodou platné úpravy jsou mnohé nepřesnosti v zákonných ustanoveních, které musí být překlenovány mnohdy rozcházejícími se výklady, a nedávají tak v této oblasti dostatečnou jistotu. (např. úprava zápisů do katastru nemovitostí, neopodstatněné rozdíly mezi modifikacemi smluvními a modifikací provedenou soudem, nepřiliš jasný vliv těchto modifikací na výkon rozhodnutí atd., jak bylo zmíněno v jednotlivých kapitolách).

Zároveň vidím jako nedostatek absenci veřejného seznamu modifikací společného jmění manželů, která do určité míry omezuje jejich účinnost vůči třetím osobám. Přikláním se k často zastávanému názoru⁹⁶ že by bylo vhodné uvážit zavedení takového veřejně přístupného „manželského registru“, kde by každý, kdo by hodlal s konkrétními manželi vstoupit do právního vztahu, mohl zjistit, jaký režim, zda zákonný, smluvní či založený soudním rozhodnutím, panuje v tomto manželství. „Registrace (před) manželských

⁹⁵ Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha: Aspi, a.s., 2007, s. 178

⁹⁶ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol. Občanský zákoník I., § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 862,

Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde, s. 655

Králíčková, Z., Smlouvy mezi snoubenci, manželi a rozvedenými manželi, 2.část, Právo a rodina, 7/2004

majetkových smluv by tak napomohla stabilitě, transparentnosti a právní jistotě v majetkových vztazích. Registrací by nabyly (před)manželské majetkové smlouvy účinnosti vůči třetím osobám.”⁹⁷ Pokud by byl totiž stanoven princip důvěry v zápisy v tomto rejstříku, obdobně jako je tomu u zápisů v katastru nemovitostí, nebo obchodním rejstříku, byla by výrazně posílena ochranná funkce těchto modifikací a značně ulehčeno postavení manželů. V budoucnu se však dá zřízení takového registru očekávat⁹⁸.

⁹⁷ Králíčková, Z., Smlouvy mezi snoubenci, manželi a rozvedenými manželi, 2.část, Právo a rodina, 7/2004

⁹⁸ Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek, Linde 2008, s. 655

6. Resume :

Contractual modifications of the joint property

The purpose of this work is to describe the history and the recent state of a legal regulation of a property in a marriage, mainly, the possible contractual modifications of a legal mode of the joint property.

The historical part is retracing the development of this institute from the year 1811. It's describing different legal attitudes to the property of a husband and a wife in the history, until nowadays, from the separate property mode, to the „co-ownership of shared property“, and also different possibilities to change this legal mode.

The possibility of contractual modifications has been implemented into the recent czech law by the act no. 509/1991. The important changes in this area has been made in 1998, by the act no. 91/1998 which has put into practice a new term for co-ownership in marriage, „the joint property“ and extended the possibility to change it by a contract to the current state.

This work gives the summary of the current regulation of this contractual modifications. Czech civil law provides wide range of these possibilities for a husband and a wife, as well as for a man and a woman who are going to get married. There is possibility to narrow it down by a court, and extend, narrow down, and postpone the creation of the joint property in a marriage by a contract. Main part of this work is concentrated to a questions of terms, form, validity and efficacy of this modifying contracts.

I'm emphasizing also the problems connected to the other legal regulations, as a civil procedure, mainly an execution, insolvency act, criminal act, as well as the

relation to the real estate register, and it's influence to a validity of these contracts in case, that the real property is an object of a contract.

Also some coherent interpretation problems are mentioned, with the different opinions of expert authors, also often followed by my own conclusion.

And finally, at the last part, I'm closely focused on each type of these contracts with it's special conditions and details.

Klíčová slova:

Společné jmění manželů

The joint property of married couple

Smluvní modifikace společného jmění manželů

The contractual modifications of joint property of married couple

Použitá literatura:

- Dvořák, J. Spáčil, J. Společné jmění manželů v teorii a judikatuře, 2. rozšířené vydání, Praha : Aspi, as 2007
- Radvanová, S., Zuklínová, M., Kurz občanského práva-
Instituty rodinného práva., Praha, C.H. Beck, 1999
- Švestka, J., Jehlička, O., Škárová, M., Spáčil, J., a kol
Občanský zákoník. Komentář. 10. vydání, Praha : C.H. Beck,
2006
- Eliáš, K., a kol. Občanský zákoník, komentář, 1. svazek,
Linde 2008
- Pokorný, M., Holub, M., Bičovský, J., Společné jmění manželů,
Praha, Linde 2000
- Štěpánová, S., Společné jmění manželů a podnikání, Computer
press, a.s., Brno, 2006
- Bureš, J., Drápal, L., Krčmář, Z. a kol. Občanský soudní
řád. Komentář. II. Díl. 7 vydání. Praha: C.H. Beck, 2006
- Holub, M., a kol. Občanský zákoník. Komentář, 1. svazek,
2. aktualizované vydání, Linde, 2003
- Holub, M., Fiala, J., Bičovský, J., Občanský zákoník,
poznámkové vydání s judikaturou a literaturou , Linde Praha
a.s., 2006
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M., a kol.
Občanský zákoník I. § 1-459. Komentář. 1. vydání. Praha:
C.H.Beck, 2008
- Dvořák, J., Majetkové společenství manželů, Praha, ASPI,
2004
- Dvořák, J., Habilis an nuptias, habilis ad pacta nuptiala?
Právní praxe, 1999, č. 7, s. 431
- Kodriková, Z., Předmanželské a manželské smlouvy jako
součást právního řádu ČR, Právo a rodina, 3/2007, s.6

- Vlasáková, L., Křížová, V., Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky. *Ad notam*, 2004, č. 3, s. 61
- Fleischer, J., Dohody manželů podle §143a občanského zákoníku, *Ad notam*, 1/1995, s.3
- Veselý, J., Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů, *Právní rozhledy*, 1998, č. 6, s.299
- Luboš Chalupa, Hospodaření manžela se SJM nad obvyklou správou, *Právní Rádce*, 1/2003, s. 15
- Kovářová, D., Společné jmění manželů a exekuce, *Právo a rodina*, 1/2007, s.1
- Jindřich, M., Dohoda o rozšíření nebo zúžení zákonem stanoveného rozsahu bezpodílového spoluvlastnictví manželů v praxi, *Právní rozhledy*, 1/1995, s. 16
- Breburda, J., Odpovědnost manželů za závazky, *Právní rádce*, 6/2000, s. 24
- Králíčková, Z., Smlouvy mezi snoubenci, manželi a rozvedenými manželi, 1.část, *Právo a rodina*, 6/2004
- Králíčková, Z., Smlouvy mezi snoubenci, manželi a rozvedenými manželi, 2.část, *Právo a rodina*, 7/2004
- Mandák, V., Nedodržení formy dohod manželů o BSM - neplatnost relativní, či absolutní? *Bulletin advokacie* č. 5, 1993, s. 31
- Sokol, T., Vyloučení závazku ze společného jmění manželů, *Právní rádce*, 11/2002, s. 17